

Verslag van een inspraakbijeenkomst van de vaste commissie voor Europese Zaken op dinsdag 5 juni 2007 in het gemeentehuis van Apeldoorn over "Europa: hoe nu verder?".

Aanvang: 19.00 uur

Voorzitter: Waalkens

AGENDA

Welkomstwoord voorzitter commissie Tweede Kamer, de heer Waalkens

Inleiding moderator, de heer Doesburg

1ste ronde: Doet Europa wat zij moet doen? Kan de Europese Unie een bijdrage leveren aan het oplossen van de grote problemen van de 21ste eeuw op het gebied van milieu, klimaat & energie, veiligheid en immigratie?

2de ronde: Hoe moet het verder met het Europees Grondwettelijk Verdrag? Moet Europa meer of minder macht krijgen? Hoe zou de Europese Unie democratischer kunnen worden?

3de ronde: Waar liggen de grenzen van Europa? Welke landen zouden wel of niet in aanmerking moeten komen voor het EU-lidmaatschap?

De **voorzitter**: Dames en heren, van harte welkom. Mijn naam is Harm-Evert Waalkens, lid van de Tweede Kamer voor de Partij van de Arbeid, en tevens voorzitter van de vaste commissie voor Europese Zaken. Dank voor uw komst, want de afweging tussen het vertier buiten en een discussie over Europa waarin u uw mening meegeeft aan de Kamerleden, is een lastige. Ik ben namens de vaste commissie voor Europese Zaken erg blij dat u in deze getalen bent gekomen. Ik nodig eenieder uit om op ieder moment deze avond uw bijdrage richting de Kamer te leveren. Verder heet ik de luisteraars via internet welkom. Wij hebben zoals te doen gebruikelijk in de Kamer een live verbinding via internet. Gisteren waren wij in Groningen, vandaag in Apeldoorn, morgen in Eindhoven en afsluitend in Den Haag. Het gaat om de leden van de vaste commissie, aangevuld met een aantal fracties uit de Eerste Kamer. De leden stellen zichzelf even aan u voor.

De heer **Jasper Van Dijk** (SP): Goedenavond, ik ben Jasper van Dijk van de SP.

De heer **Ten Broeke** (VVD): Goedenavond, ik ben sinds december vorig jaar Kamerlid voor de VVD, en woordvoerder Europese Zaken.

De heer **De Roon** (PVV): Goedenavond, mijn naam is Raymond de Roon, ik ben ook sinds december vorig jaar Kamerlid, maar dan voor de Partij voor de Vrijheid.

De heer **Ormel** (CDA): Goedenavond, mijn naam is Henk-Jan Ormel, ik ben lid van de CDA-fractie, en onder andere woordvoerder Europese Zaken. Ik ben in de juiste volgorde Hengeloër, Gelderlander, Nederlander en Europeaan.

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie): Goedenavond, mijn naam is Esmé Wiegman, ik ben Tweede-Kamerlid voor de ChristenUnie, en onder andere woordvoerder Europese Zaken.

De heer **Koffeman** (PvdD): Goedenavond, ik ben Nico Koffeman, net gekozen in de Eerste Kamer.

De heer **Pechtold** (D66): Goedenavond, ik ben Alexander Pechtold, fractievoorzitter van D66 in de Tweede Kamer.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Goedenavond, ik ben net gekozen voor de Eerste Kamer, waar ik volgende week zal worden geïnstalleerd. Over de portefeuille(s) gaan wij binnen de fractie nog praten.

De **voorzitter**: Wij missen Luuk Blom, die vastzit in een file tussen Utrecht en Apeldoorn. Hij hoopt zo aan te schuiven.

Na het oorverdovende "nee" in het referendum over het grondwettelijk verdrag in Nederland en Frankrijk is in Europa afgesproken dat een periode van bezinning wordt ingelast van ongeveer twee jaar, waarin breed wordt nagedacht over de inrichting van Europa, en waarbij een set spelregels opnieuw wordt vastgelegd. Die discussie komt nu in een versnelling, omdat in Europa de afspraak is gemaakt dat op de Top in Berlijn op 21/22 juni door de regeringsleiders een politiek mandaat moet worden gegeven voor een verder vervolg, om te komen tot een nieuwe tekst. De Grondwet ligt niet meer op tafel, maar de tekst natuurlijk nog wel. Het is de bedoeling dat de discussie nu gaat over de nieuwe afspraken die in Europa gemaakt moeten worden, waartoe u vanavond de gelegenheid krijgt. Het is de bedoeling dat met het grondige debat dat wij met de regering gaan voeren op 20 juni in de plenaire zaal in Den Haag een parlementair mandaat wordt gegeven aan de regering om op de Top in Berlijn de afspraken te bezegelen, dit natuurlijk ook met steun van alle inwoners en kiezers van de Europese lidstaten.

In het kader van een grondige voorbereiding hebben wij als vaste Kamercommissie besloten de karavaan door Nederland te laten rollen. Gisteravond waren wij in Groningen en wij gaan door tot wij terug zijn in Den Haag. Dit allemaal onder het motto "hoe gaan wij nu verder met Europa?". Dit is opgehangen aan drie onderdelen. Tijdens de bespreking van die onderdelen krijgt u de gelegenheid om uw mening naar voren te brengen. Wij zullen die mening natuurlijk terugnemen naar Den Haag, waarbij het aan de Europawoordvoerders is om datgene wat zij tijdens deze hoorzittingen gehoord hebben, te vermengen met hun politieke opvatting over de route en de richting van Europa.

Ik wens u een heel plezierige en vruchtbare avond, waarbij u ruimschoots de gelegenheid zult krijgen om uw mening te ventileren. En dat gebeurt dan onder het gesternte van een gespreksleider die wij daarvoor gevraagd hebben en die met deze Kamercommissie door Nederland trekt. Ik geef nu het stokje over aan Johan Doesburg die de regie van de avond zal overnemen.

De heer **Doesburg**: Dank u wel, voorzitter. Het zou mij niet verbazen als het eerste applaus op deze bijeenkomst in ieder geval klinkt voor de aanwezige Kamerleden en de voorzitter. (applaus)

Wij gaan vanavond drie uur lang met elkaar Europa verkennen. De kernvraag die ter tafel ligt, luidt als volgt: Europa, hoe nu verder? Deze vraag willen wij vanuit drie perspectieven belichten. Allereerst de inhoud, vervolgens de procedure en ten slotte de keuze voor al dan niet uitbreiding. Deze drie invalshoeken zijn onderverdeeld in een aantal

stellingen die u kunt zien als een kapstok om daaraan de conversatie vast te knopen. Wat de Kamerleden willen, is horen wat er bij u leeft. Dat is de primaire reden waarom ze hier aan tafel zijn geschoven. Overigens zijn ze hier niet de gehele avond lijdzaam aanwezig. Nadat de gedachtewisseling over een stelling is geweest en u daarover gestemd heeft, krijgen zij de gelegenheid om kort te reflecteren en aan u kenbaar te maken wat zij daadwerkelijk naar Den Haag gaan meenemen.

U heeft allemaal een kastje gekregen opdat wij uw mening kunnen peilen. Er zijn elf variabelen van nul tot tien. Er zijn twee proefvragen opgesteld om de procedure door te nemen en te testen. De eerste vraag is: wat is uw leeftijd? Met de nummers op het kastje die ermee corresponderen kunt u dat kenbaar maken. Als u per abuis het verkeerde knopje heeft ingedrukt, kunt u op de C van correctie drukken en alsnog een ander cijfer indrukken. Als u nu allemaal wilt drukken, kan de computer ingeregeld worden en kunnen wij meteen vaststellen hoeveel mensen er zijn.

Op het scherm zien wij dat de deelname oploopt naar 93 van de 148. Ik geef u nog vijf seconden om te drukken. Wij krijgen nu de uitslag op het scherm gepresenteerd. Alle leeftijdscategorieën zijn vertegenwoordigd, maar de categorie tussen de 50 en 65 jaar is de grootste.

Er is nog een tweede proefvraag: bent u man of vrouw? Zoals uit de uitslag blijkt, wordt het een masculiene avond. Gisteravond waren er ook overwegend mannen aanwezig. De verhouding was nagenoeg hetzelfde. Wij durven hieruit nog geen conclusies te trekken. Bovendien komen er nog twee avonden.

De stellingen die ter tafel liggen zijn louter bedoeld om punten op de agenda te plaatsen. Voelt u zich vrij om daaromheen te dansen of nieuwe inzichten te geven. De Kamer legt nadrukkelijk haar oor te luister. Nadat de stelling is geponeerd en de Kamer een indicatie heeft van hoe u over de kwestie denkt, is er een kwartier gelegenheid om uw mening aan de Kamer kenbaar te maken. Ik probeer dan steeds mensen het woord te geven die nog niet aan het woord zijn geweest, zodat wij aan het eind van de avond kunnen zeggen dat wij ons maximaal hebben ingespannen om iedereen het woord te gunnen. Door te gaan staan maakt u kenbaar dat u het woord wilt. Waar mogelijk zullen wij hoor en wederhoor toepassen.

Inspreker: Ik wil een inleiding geven die geen verband houdt met de stellingen. Er is al gezegd dat een aantal zaken niet goed gaat, maar er zijn ook dingen die wel goed gaan. Ik wil de minister-president en de Tweede Kamerfractie van het CDA prijzen voor de manier waarop zij hun stellingen hebben neergelegd.

Ik heb mij echt geërgerd aan de opstelling van de SP van de laatste weken.

De heer **Doesburg:** De toon is gezet. Zo kunt u ook kenbaar maken of u het ermee eens bent of niet.

Inspreker: De belangrijkste vraag die moet worden beantwoord, is hoe de Kamer denkt het Nederlandse volk op deze manier te kunnen raadplegen. Daarover wil ik graag iets horen. De Kamer heeft twee jaar de tijd gehad om met het Nederlandse volk te praten. Vlak voordat beslissingen worden genomen, gaat de Kamer met pakweg 600 man in het land praten. Er is geen maatschappelijk debat op gang gekomen. Gaan wij hier allemaal schijnheilig zitten doen of gaan wij hier echt een keer over praten? 65% van de Nederlanders heeft gezegd het er niet mee eens te zijn. Wij hoeven niet zozeer te praten over de vraag hoeveel landen er nog bij mogen komen, want dat is helemaal niet het basispunt van de grondwet geweest.

De heer **Doesburg**: Zoals u merkt, is er gelegenheid om vrij te spreken en te zeggen wat opwelt in de borst. Ook deze signalen zijn belangrijk om aan de Tweede Kamer mee te geven, zodat zij dat bij haar overwegingen kan betrekken.

Ik weet dat, als je het bij twee doet, er een derde opstaat, maar ik zou mijn vak slecht uitoefenen als ik daaraan gehoor zou geven. Wij willen proberen zo snel mogelijk de perspectiefwisseling op deze avonden te laten plaatsvinden. Mensen die andere geluiden willen laten horen, moeten dat ook kunnen. Het belooft wat dat betreft een goede avond te worden. Er is emotie en dat is volgens mij precies wat de Kamer wil.

Zoals gezegd zijn er drie invalshoeken. Het eerste inhoudelijke thema is: hoe verder met Europa? "De Europese Unie heeft de doelstelling om vóór het jaar 2020 te zorgen voor 20% vermindering van de CO₂-uitstoot". "De EU staat sterker in de wereldwijde strijd tegen klimaatverandering als alle landen op één lijn zitten", of "Elk land is anders, daarom is het beter als elk land zijn eigen doelstellingen vastlegt". Graag uw mening hierover: is dat een goede zaak, weet u het niet of heeft u geen mening?

Inspreker: Mijn hoofdvraag is de volgende. De Koningin is voorzitter van de Raad van State, maar toetst geen wetten aan de Grondwet. De Koningin moet zich echter wel houden aan een Europese grondwet. Ik ben dus van mening dat we een Europese grondwet nodig hebben. Deze mensen proberen via een afgeslankt verdrag en via een electoraal gebeuren -- want de mensen zijn natuurlijk tegen...

De heer **Doesburg**: Ik heb goed nieuws voor u: in het vervolg van de avond komen hier nog stellingen over. Ik adviseer u om uw kruit niet direct te verschieten; u krijgt uw mogelijkheid nog.

Dit is de uitslag: ruim 86% vindt het een goede zaak, 11% zegt dat elk land anders is en, curieus, 2,5% weet het niet. Ik ben nieuwsgierig naar wie het niet weet.

Inspreker: Nou, ik weet het wel, alleen is deze vraag niet to the point. De CO₂-uitstoot is nu een hype, maar heeft helemaal niets met welke klimaatverandering dan ook te maken -- als er al een klimaatverandering zou zijn. De arrogantie dat wij de oorzaak zouden zijn van klimaatverandering! Dat kan aan heel andere zaken liggen.

De heer **Doesburg**: Dat is een wetenschappelijk debat, maar het is goed dat u dit aankaart.

Inspreker: Eigenlijk kom ik hier voor dierenrechten, maar ik mag maar één keer spreken.

De heer **Doesburg**: Dat is niet gezegd, hoor.

Inspreker: Nou goed. Ik weet het wel en heb wel een mening, maar ik heb mij van stemming willen onthouden, omdat ik graag "ten minste 20%" had gezien. Die optie kan ik niet aankruisen.

De heer **Doesburg**: Maar die afspraak is nu eenmaal gemaakt.

Inspreker: Ja, maar ik heb daar dus wel een mening over, maar kan er niet voor stemmen.

De heer **Doesburg**: Geeft u ons uw mening, we smachten ernaar.

Inspreker: Tegen "ten minste 20%" zou ik ja hebben gezegd.

De heer **Doesburg**: Het is me duidelijk.

Wie heeft er nog meer geen mening? Heeft u gestemd, meneer?

Inspreker: Ik heb bewust wel gestemd. Alleen wat het moet zijn, zit er niet bij, namelijk dat Europa een marktconform milieubeleid voert. Dan heb je geen doelstellingen per lidstaat, maar een heel ander instrument. Dat staat er echter niet bij, dus ik heb "geen mening".

De heer **Doesburg**: U heeft wel degelijk een mening en die hebben we nu gehoord.

We kunnen inderdaad de hele avond de stellingen aanvechten, maar ik zou zeggen: gebruik die als kapstok, om er meer kleur aan te geven. Dat is ook de bedoeling. Als u iets mist, moet u vooral spreken; daarvoor zijn we namelijk in Apeldoorn neergestreken.

Inspreker: Ik wil aandacht vragen voor de enorme groep weerlozen in onze samenleving: de dieren. Er moeten in Europa tientallen miljarden slecht behandelde dieren zijn. In het vorige concept stond wel iets over dierenwelzijn, namelijk dat er rekening zou worden gehouden met de eisen voor dierenwelzijn; maar niets over het inwilligen van die eisen of dat de wetgever daar zelf belangstelling voor had. En ook nog was er de restrictie van de eerbiediging van traditie, cultuur en religie. Daaronder kan alles vallen wat slecht is voor dieren: stiereengevechten, die soms worden ingezegend door katholieke priesters; circusdieren. Wanneer is iets traditie, hoelang moeten die wantoestanden duren?

De heer **Doesburg**: Er luisteren Kamerleden naar u. Wat is uw concrete aanbeveling?

Inspreker: Ik heb na de vorige verkiezingen en na het referendum over al deze dingen geschreven naar de Tweede Kamer. Ik vond de formulering zo geraffineerd en doorzichtig; het was een koud kunstje om die te ontmaskeren.

De heer **Doesburg**: En wat is uw aanbeveling?

Inspreker: Ik heb alleen geschreven waarom ik er niet mee kon instemmen en dat ik hoopte op een beter concept. Ik heb echter van geen enkele fractie antwoord gekregen. Het waren maar twee kleine artikeltjes, maar ik vond ze heel onrustbarend. Ik vrees dat als weer dergelijke teksten worden opgenomen, de klok voor dierenwelzijn 50 jaar wordt teruggezet.

De heer **Doesburg**: Uw punt is duidelijk.

Inspreker: Dierenwelzijn moet in de grondwet, en niet met de restricties van godsdienst en traditie.

De heer **Doesburg**: Wij komen nog te spreken over het grondwettelijk verdrag; dat is de term daarvoor. U kunt dit punt dan kenbaar maken. Wij gaan nog in op de CO₂-doelstelling. Wie van u wil daarover specifiek iets zeggen tegen de Kamer?

Inspreker: Waarom wordt niet gekozen voor kernenergie? Kernenergie heeft heel weinig CO₂-uitstoot tot gevolg. Het is toch iedereen achter de tafel bekend dat er enorm veel stroom wordt geïmporteerd uit Frankrijk? Dat is allemaal afkomstig uit kernenergiecentrales die 300 of 400 km. verderop staan. Dat is veel meer dan die 2% groene stroom die hier wordt gegenereerd. Hebben wij allemaal boter op ons hoofd in deze discussie of passen wij het energiebeleid in Nederland een keer aan zodat wij zelf stroom genereren in plaats van deze elders duur in te kopen?

De heer **Doesburg**: Dat is gehoord. Wie voegt daar wat aan toe?

Inspreker: Als wij praten over CO₂-uitstoot, dan denken wij altijd aan de industrie en het autopark. De CO₂-uitstoot van de veestapel is echter nooit aan de orde. Ik heb begrepen dat die de uitstoot van de auto's overtreft. Mijn vraag is waarom dat punt nooit aan de orde is.

De heer **Doesburg**: Wat impliceert u dan? De Partij voor de Dieren is aanwezig, dus pas op.

Inspreker: Dat maakt niet uit. Het gaat mij erom dat dat punt wordt afgedekt en niet aan de orde wordt gesteld. Het autopark en de industrie hebben het altijd gedaan.

De heer **Doesburg**: Dat is duidelijk. Mevrouw, wilt u daarop reageren?

Inspreker: Ja, ik voeg daar graag het volgende aan toe. Ik heb op de eerste stelling met "ja" geantwoord omdat ik vrees dat de CO₂-uitstoot van de bio-industrie zich niet beperkt tot Nederland. Nu al blijkt dat de bio-industrie zich verplaatst naar Oost-Duitsland. Ik vind dus dat een en ander op Europees niveau geregeld moet worden. Het is niet de bedoeling dat wij in Nederland een bewustwordingsproces op gang brengen ten aanzien van dierenwelzijn, waarbij ik met name doel op de bio-industrie, en de boeren vervolgens hun bedrijven verplaatsen naar Oost-Duitsland waar de varkensflats als paddenstoelen uit de grond schieten, met alle CO₂-uitstoot van dien.

De heer **Doesburg**: Mevrouw, ik hoor u nu heel hard klappen. Waarom klapt u zo hard?

Inspreker: Ik vind dat een goed punt. Iedereen staat voor dezelfde problemen dus de maatstaven moeten overal hetzelfde zijn. Problemen moeten met elkaar worden aangepakt.

De heer **Doesburg**: Dat is duidelijk. Wie klapte er nou niet heel hard? Wie liet misschien zelfs een grommetje horen?

Inspreker: Ik maak graag een heel andere opmerking. Ik heb gehoord dat allerlei wetenschappers worden genegeerd die zeggen dat het over een jaar of vijf kouder kan gaan worden vanwege zonnevlekken en de toestand van de zon. Meer informatie daarover staat op vrijspreken.nl. Over een jaar of vijf kan het dus kouder worden.

De heer **Doesburg**: Op Radio 1 was inderdaad een programma vanmiddag over die wetenschappers. U haakte daar denk ik op in. Mevrouw, gaat u uw gang.

Inspreker: Op zich is het heel goed dat veel aandacht wordt besteed aan de wetenschap. Ik mis wel de universele gedachten. Er zijn heel veel mensen die momenteel afstemming hebben met het stukje dat men zogenaamd als vreemd en onbekend ervaart. Daarvoor bestaan heel veel angsten en dergelijke. Als de intentie goed is en men daadwerkelijk iets wil doen aan klimaatverandering en veranderingen in het hele leven, dan zal men teruggaan naar de natuur, de basis in ieder mens. Dat kan niemand voor een ander invullen of bepalen. Mensen met dezelfde interessegebieden zullen hoe dan ook contact met elkaar zoeken, vinden en krijgen.

De heer **Doesburg**: Ziet u dat in Europees verband gestalte krijgen?

Inspreker: Ja, want dan maakt het niet uit. Mensen die hier werkzaam zijn op dat gebied, hebben contact met mensen in andere landen. Niet vanuit een concurrentiepositie maar vanuit samenwerking. Dat is mijn ideaalbeeld, misschien wel een utopie. Als die intentie er is, zal dat plaatsvinden.

De heer **Doesburg:** U hebt uw punt gemaakt. Meneer, gaat uw gang.

Inspreker: Net is al gezegd dat CO₂ een grote hype is en ik heb ook dat gevoel. Er is nu ook veel gedoe over het gloeilampje, dat uitgefaseerd moet worden. Vandaag las ik in een dagblad dat de besparing bijna niets voorstelt. Wij moeten voorzichtig zijn en niet achter iets aanlopen. Ik denk dat inderdaad de tijd rijp is om in Nederland een paar kerncentrales te plaatsen. Dat is gunstig voor iedereen, ook voor het milieu en voor het terugbrengen van de CO₂-uitstoot.

De heer **Doesburg:** De bel heeft geklonken, dus wij ronden dit blok af. Als u de behoefte hebt om er straks op terug te komen, dan bestaat uiteraard die gelegenheid. Ik vraag nu de heer De Roon en de heer Koffeman om kort twee minuten -- u hebt minder tijd dan gisteravond -- te reflecteren. Het goede nieuws is dat wij u straks nog een keer horen, want er zijn vanavond meer stellingen.

De heer **De Roon** (PVV): Ik heb drie punten ter relativering van deze stelling, die ik u wil voorhouden. De stelling is op het eerste gezicht erg aantrekkelijk: wie is er tegen verbetering van ons milieu? In principe zijn wij daar allemaal voor.

In de eerste plaats: hebt u voor zes maanden geleden ooit wel eens iets gehoord over Europa en het milieu? Ik denk dat het antwoord "nee" is. Dat thema is uitdrukkelijk door de regeringen naar voren gebracht om weer sympathie op te wekken voor Europa, dat in een dal zat. Ik zeg niet dat dit verkeerd is, maar u moet zich wel realiseren dat het geen toeval is dat het thema milieu sinds een paar maanden zo duidelijk op de agenda van Europa staat.

In de tweede plaats: verandert het klimaat inderdaad door die CO₂-uitstoot? Hoe weet u dat eigenlijk? Hoe weten de mensen die dat beweren dat? Wij kennen de film van Al Gore waarin dit wordt gezegd en er zijn deskundigen die het zeggen. Een aantal mensen hier in de zaal heeft echter al vertolkt dat er twijfels over zijn, ook bij deskundigen. In mijn ogen is het dus nog helemaal geen uitgemaakte zaak.

In de derde plaats: wat wij de komende dertien jaar tot 2020 per jaar aan CO₂-uitstoot besparen, wordt door de rest van de wereld in een week of misschien in een maand extra aan het milieu toegevoegd.

De heer **Doesburg:** Dank u zeer. Wat neemt u mee van wat u hebt gehoord?

De heer **De Roon** (PVV): Ik stel prijs op de relativerende opmerkingen van een aantal mensen. Verder heeft de mevrouw vooraan uitspraken gedaan over "hart voor de dieren". Dat heeft de PVV ook. De grondwettelijke waarborging van dierenrechten willen wij graag in de Europese grondwet terug zien komen.

De heer **Doesburg:** Mijnheer Koffeman, gefeliciteerd met uw verkiezing tot senator. U hebt twee minuten spreektijd.

De heer **Koffeman** (PvdD): Dank u. De Partij voor de Dieren heeft een probleem met dit soort stellingen, maar ook met de zeer beperkte mate van raadpleging van de bevolking over het grondwettelijk verdrag, dat massaal is afgewezen. Wij denken dat er symboolpolitiek

wordt bedreven; het is een Willy Alfredo-circus, in de trant van: roept u maar. Vervolgens maken wij zelf uit wat wij gaan rijmen. Dat is een slechte zaak. Je ziet het ook terug in de stellingen. Je kunt niet zeggen dat de mensen die "ja" hebben gezegd op stelling 1 waarschijnlijk mensen zijn met heel verschillende opvattingen. Je mag er niet uit afleiden dat mensen hetzelfde denken over Europa. Natuurlijk willen wij allemaal dat het milieu in Europa goed tot zijn recht komt, maar het probleem met Europa is dat wij op heel veel terreinen voortdurend een soort grootste gemene deler formuleren. Het toverwoord is "level playing field", wat inhoudt dat wij allemaal op dezelfde manier moeten opereren met het oog op de concurrentieverhoudingen. Dat geldt voor dierenwelzijn en voor CO₂-uitstoot. Landen met een vooruitstrevend milieubeleid gaan er eigenlijk op achteruit. De norm wordt bepaald door de zwakste broeders. Het is goed om te zeggen dat wij minstens 20% CO₂-reductie moeten realiseren, maar de landen die verder zouden kunnen en willen gaan, worden daarin gefrustreerd. Europa is een schaamlap om beter beleid te ontwikkelen, en dat vinden wij een heel slechte zaak.

Het is wonderbaarlijk dat de CO₂-discussie door mensen in hun eigen voordeel wordt beslecht. Een van de sprekers zei dat CO₂ eigenlijk geen probleem is, maar dat wij wel meer kerncentrales zouden moeten bouwen. Maar als CO₂ geen probleem is, waarom komen die kerncentrales dan ineens om de hoek kijken? Er worden dingen aan elkaar gekoppeld die niet aan elkaar gekoppeld zouden moeten worden.

De heer **Doesburg**: U hebt het over "een bijeenkomst als deze". Hoe ziet u het anders voor u?

De heer **Koffeman** (PvdD): Ik weet niet of de vraag vanavond nog wordt gesteld, maar in Groningen is gisteravond aan het publiek gevraagd of men voor of tegen de grondwet heeft gestemd. Toen bleek dat 75% van de aanwezigen voor de grondwet had gestemd. Die uitkomst is heel anders dan wat het Nederlandse volk heeft gestemd.

Met alle respect voor de mensen die er zijn -- het is geweldig dat zij gekomen zijn -- maar wij hebben over een opkomst van telkens 150 mensen in vier zaaltjes. Op basis daarvan kunnen wij niet zeggen: zo gaan wij het doen.

De heer **Doesburg**: In tweede termijn horen wij graag van u hoe wij het dan wel moeten doen.

De heer **Pechtold** (D66): De heer Koffeman gaat hier gemakkelijk voor de bühne politiek zitten bedrijven. Kamerleden verschillen met elkaar van mening, maar wij gaan hier niet zeggen: dit is een circus. Dan had hij niet moeten komen. Wij proberen de zaak serieus aan te pakken.

De heer **Koffeman** (PvdD): Ik wil hier graag even op reageren.

De heer **Doesburg**: Dat kan ik niet toestaan, hoe vervelend het ook is, want anders blijven wij maar aan de gang.

De volgende stelling luidt aldus: er moet een Europese geheime dienst komen om terrorisme effectief te bestrijden. Bijna 37% is het ermee eens, 45,9% is het oneens en een fikse deel, 17,3%, heeft geen mening.

Inspreker: Een geheime dienst is altijd een moeilijk onderwerp. Wie controleert zo'n geheime dienst? Om deze reden heb ik "geen mening".

De heer **Doesburg**: Hebt u een advies aan de Kamer? Wie zal dat moeten controleren?

Inspreker: Normaal zou het Europees Parlement dat moeten controleren. Dat controleert de bestuursmacht en de controlerende macht.

Inspreker: Ik ben het niet eens met de heer Pechtold. Men heeft twee jaar de tijd gehad om met het volk te praten. Er moest een maatschappelijk debat komen. Dat hebben hij en de regering niet voor elkaar gekregen. Vlak voordat de poorten gesloten worden, gaat men even met 600 mensen praten.

De heer **Doesburg:** Dit punt hebt u al een keer gemaakt.

Inspreker: Het belangrijkste is het volgende. Ik zie een meerderheid voor een nieuw referendum over het verdrag dat er moet komen. Ik zie de PvdA-delegatie al met het hoofd schudden. Daar gaat de meerderheid al.

De heer **Doesburg:** Ik ben ingehuurd om meningen te inventariseren en niet om debatten met de Kamer te entameren. Uw punt is duidelijk overgekomen.

Inspreker: Deze mijnheer heeft van het begin af aan al enkele punten gemaakt. De heer Balkenende heeft in het Europees Parlement gezegd dat er in twee jaar tijd heel veel gebeurd is. Je kunt niet alles van tafel gooien. Daarom was ik het eens met wat de heer Ormel zei over de onderhandelingsstrategie en het aan de orde stellen in het parlement. Weet u wat de heer Schüssel zei? Hij zei: wij kijken hoe de dagelijkse politiek in Nederland gaat. Dat krijg je als je in het openbaar punten gaat maken.

Inspreker: Ik wil iets zeggen over het terrorisme en de Europese geheime dienst. Zo'n dienst moet er nooit komen. Terrorisme wordt erg opgeklopt. Er wordt een beetje een hype van gemaakt en er wordt ter zake een angstpolitiek gevoerd. Er moet dus geen Europese geheime dienst komen. Het gaat om een waarborg van privacy. De enige manier om terrorisme echt te bestrijden, is toleranter en socialer zijn ten opzichte van andersdenkenden.

Inspreker: Ik vraag de heren vooraan of zij de stelling bij elke dia goed willen lezen. Ik had namelijk graag een opmerking gehoord over deze stelling. Mijn mening is dat je terrorisme niet bestrijdt met een 25-tal James Bonds, maar met dialoog en met begrip voor elkaar. Dat is de enige oplossing in Europees verband.

Inspreker: Ik neem aan dat de meeste mensen hier de film Zwartboek gezien hebben. Daarin noemt Hitler Nederlandse verzetsstrijders terroristen. Ik wil dan ook aan deze intelligente Kamerleden vragen om het woord "terrorisme" te definiëren en te preciseren. Het gaat erom dat onze Kamerleden nooit de onderwerpen definiëren waarover zij debatteren. Ik weet dus ook niet wat zij onder "terrorisme" verstaan. De film Zwartboek heeft in ieder geval laten zien dat Hitler daar Nederlandse verzetstrijders mee bedoelde.

De heer **Doesburg:** De Kamerleden luisteren. Als u ze nu eens een definitie aanreikt?

Inspreker: Ik heb, als ik mij niet vergis, onlangs in het programma Buitenhof een zeer charmante dame van buitenlandse afkomst gezien. Toen vroeg zij: integratie, wat is dat eigenlijk? Volgens haar moet het om participatie gaan.

De heer **Doesburg:** Wij hadden het over terrorisme.

Inspreker: Twee sprekers voor mij hebben dat al aangegeven. Wat ik over terroristen denk, hebben wij van mijnheer Bush overgenomen. Daar zitten geen zelfstandige denkers bij. Ik ben in Nederland nog geen terrorist tegengekomen. Theo van Gogh is niet door een terrorist vermoord, maar omdat hij probeerde te praten om politieke ruimte te creëren. De politieke ruimte bestaat niet meer.

De heer **Doesburg**: Wij springen van de hak op de tak. U zou een definitie geven. Ik kom er nog op terug. Broedt u er even op.

Inspreker: Ik ben voor de bestrijding van Europees terrorisme. Velen van ons zijn waarschijnlijk gematigd pro-Europees, maar bij deze vraag komt het erop aan. Wil je aanslagen zoals in Barcelona of in Londen voorkomen of wil je het risico lopen dat het ergens anders ook gebeurt? Ik wil het voorkomen. Daarom geef ik graag die bevoegdheid over aan een Europese instantie, die er trouwens al is.

De heer **Doesburg**: Hoeveel bent u bereid daarvoor in te leveren?

Inspreker: Hoeveel in guldens of in euro's of in wat?

De heer **Doesburg**: In privacy bijvoorbeeld. Wilt u macht delegeren aan de Europese Unie?

Inspreker: Het gaat in de eerste plaats om de bereidheid Europa die bevoegdheid te geven.

De heer **Doesburg**: Dank u. Wij gaan naar de andere kant van de zaal.

Inspreker: Een dialoog is natuurlijk heel belangrijk. Die heb je nodig. Een geheime dienst heb je ook nodig. Ondanks de dialoog moet je de geheime dienst gewoon houden. Hier gaat het om het woordje "effectief". Op Europees niveau is het op dit moment onmogelijk om een Europese geheime dienst te hebben die ook nog effectief werkt. Met een grondwet zul je die effectiviteit ook niet bereiken. Daarom heb ik "oneens" gestemd.

De heer **Doesburg**: Aan welke voorwaarden zou de EU moeten voldoen om wel tot een effectieve samenwerking te komen? U zegt dat de praktijk is dat men nauwelijks samenwerkt. Ziet u een mogelijkheid om dat wel voor elkaar te krijgen?

Inspreker: Dat vind ik een goede vraag. Op dit moment zie ik die eigenlijk niet. Misschien kun je beginnen met meer politie-samenwerking et cetera, om van daaruit met kleine stapjes eventueel verder te gaan.

De heer **Doesburg**: Het doel is voor u duidelijk? Het moet er uiteindelijk wel komen, mits goed ingericht?

Inspreker: Dat is te zijner tijd de vraag, maar nu is het in elk geval niet mogelijk.

De heer **Doesburg**: Dat is duidelijk.

Inspreker: Ik heb een vraag aan de meneer die deed alsof alle mensen die het ermee oneens zijn, voor terrorisme zijn. Ik heb de indruk dat de mensen die "oneens" hebben gestemd, een heel andere oplossing zien voor de bestrijding van terrorisme. Ik wil hem vragen wat deze

geheime dienst dan bijdraagt. Moeten wij mensen onderdrukken zodat terrorisme meer kans krijgt? Hoe ziet hij dat?

De heer **Doesburg**: Er wordt even op gebroed.

Inspreker: Ik heb niet zozeer een antwoord als wel dat ik die meneer wil bijvallen om te proberen terrorisme te definiëren. Misschien is dat handig. Stelt dat je het definieert als mensen die op oneigenlijke gronden exorbitant geweld gebruiken. Dan is Bush een terrorist. Sturen wij dan die geheime dienst op hem af?

De heer **Doesburg**: Laten wij beducht zijn voor definities in debatten. Ik was even bang dat u zou zeggen: mensen die hun stem verheffen in gezelschap.

Inspreker: Ik wil wel op de vraag reageren. Het is niet of... of; je bent niet of voor verdraagzaamheid of voor terrorismebestrijding. Het is juist en ... en. Je moet op beide fronten je best doen.

De heer **Doesburg**: Dat is duidelijk.

Inspreker: Ik ben tegen een soort FSB op Europees niveau. De reden is dat wij nog geen goede democratische controle hiervoor hebben. Dat is het eerste wat geregeld zou moeten worden in Europa, wat versterkt zou moeten worden. Daarnaast stelt de regering voor het grondrechtenhandvest, dat juist de basisrechten van burgers zou moeten vastleggen, uit het grondwettelijk verdrag te gooien. Ik vind het dus raar om dat voor te stellen terwijl je het eruit gooit.

Ik wil ook de man van de PVV van repliek dienen. Het is heel raar om te zeggen dat klimaatverandering niet bestaat als een heel groot panel van wetenschappers over de gehele wereld, dus het grootste deel van de wetenschappers, zegt dat klimaatverandering wel bestaat. Waarom zou je 1% van de wetenschappers volgen? Heeft hij ook gehoord van het voorzorgprincipe?

De heer **Doesburg**: De bel heeft geklonken. Ik wil u wel het woord gunnen, maar heel kort.

Inspreker: Ik denk graag in oplossingen. Als ik mij niet vergis, bestaat er een Europol in Europa. Misschien kan daar een afdeling geopend worden -- want wij zijn daar heel goed in -- die terrorisme effectief probeert te bestrijden. Dat scheelt ons allemaal geld. Wij kunnen dan zeker vijf jaar verder.

Inspreker: Ik wil de Kamerleden vragen te onderzoeken hoe het komt dat het internationaal terrorisme toeneemt. Een van de mogelijkheden daartoe is een parlementair onderzoek naar de betrokkenheid van Nederland bij de oorlog in Irak.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Dank u wel! Er is nu gesproken over terrorismebestrijding en over een Europese geheime dienst. Dat betreft een zeer gevoelig terrein. Dat merk je in Nederland. Met het strafrecht hebben wij het over soft drugs en euthanasie. Op die terreinen willen wij echter het beleid graag zelf bepalen en dat niet zomaar op Europees niveau laten regelen. Ondertussen gebeurt er heel veel met Europeesrechtelijke samenwerking op het gebied van het strafrecht. Dat gaat sluipenderwijs, maar er wordt al veel samengewerkt. Wij vinden dat je niet door moet gaan met sluipenderwijs zaken over te hevelen en dus zonder de erbij behorende waarborgen het beleid over te dragen aan Europa. Je kunt beter een scheiding

aanbrengen tussen grensoverschrijdende misdaad, waar terrorisme absoluut bij hoort, en het strafrecht dat wij zelf vorm kunnen geven. Dan hebben wij het dus over het aanbrengen van waarborgen voor strafprocesregels op Europees niveau, zodat verdachten op Europees niveau beschermd worden. Er is dan ook een officier van justitie en een rechter voor het strafrecht op Europees niveau. Echter, met het oprichten van een Europese geheime dienst gaan wij een stap verder. Dan krijg je te maken met het punt van de controle. Daarop werd zojuist terecht gewezen. Het is al ontzettend moeilijk om op nationaal niveau die controle voldoende te waarborgen. Ook het nationaal parlement zit vaak een beetje te gissen en vraagt zich af wat er precies bij de geheime dienst gebeurt. De Nederlandse advocaten krijgen vaak geen inzage in de stukken van de geheime dienst die een rechter moet beoordelen. Dus wat mij en GroenLinks betreft is het nog lang niet zo ver dat wij kunnen spreken van een geheime dienst op Europees niveau. De normen van de lidstaten verschillen nog erg en die normen zouden voor één dienst moeten gelden. Daar hebben zowel de rechtshulpverleners als de verdachten en de parlementariërs geen enkel zicht meer op.

De heer **Doesburg**: Order! Order in the house!. Wij hebben geluisterd naar een spreker van GroenLinks. Ik wil nu het woord geven aan de heer Ten Broeke van de VVD.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Ik wil nog één opmerking maken. Er werd gezegd dat het gevaar bestaat dat de grondrechten van het handvest uit het verdrag verdwijnen, terwijl die grondrechten de waarborgen voor burgers bevatten. Daarmee zou je geheel iets anders bereiken. Op deze manier zouden namelijk de grondrechten voor de burgers minder worden en positie van de staat ten opzichte van de burgers sterker.

De heer **Ten Broeke** (VVD): De stelling was: er moet een Europese geheime dienst komen om terrorisme effectief te bestrijden. Daarover is gestemd. De uitslag is over de groepen gelijk verdeeld: 40% eens en 45% oneens.

De heer **Doesburg**: U wordt beticht van Hollandse rekenkunde. Het is 36,7% tegenover 45,9%.

De heer **Ten Broeke** (VVD): Dus ongeveer gelijkelijk verdeeld.

(Gelach)

De heer **Ten Broeke** (VVD): Ik merkte dat een aantal mensen in de zaal problemen had met het oprichten van een Europese geheime dienst. Ik ben het met de opmerkingen van die mensen eens. Ik heb niemand actief horen pleiten voor de oprichting van een geheime dienst. In het verdrag dat door veel mensen in 2005 is verworpen, stond ook geen voorziening om een geheime dienst op te richten. Er zou geen equivalent komen voor de CIA of de FBI. Dus daar hoeven wij niet direct bang voor te zijn. Ik zal aangeven waarom het ook onnodig is om zo'n dienst op te richten. Nu heeft de AIVD al de grootst mogelijke moeite om de informatie af te staan aan Europol, de gezamenlijke politiediensten. De reden daarvoor is dat als de AIVD met Europol informatie uitwisselt, dus die beschikbaar stelt op het Europees niveau, die dienst weinig informatie meer krijgt van landen buiten Europa. Dan droogt hun informatie op en is de AIVD minder effectief. Dus de effectiviteit is niet per se gediend bij Europese samenwerking als such. Maar u sprak ook over tolerantie en dialoog. Ik denk dat wij in een wereld leven waarin alleen tolerantie en dialoog niet meer voldoende zijn om ons te vrijwaren van terrorisme, dat zich ook binnen Europa en trouwens ook binnen Nederland voordoet. Ik denk niet dat de Hofstadgroep met veel meer dialoog overreed zou zijn om hun pogingen te

staken om terrorisme te plegen. Ik denk niet dat dialoog geholpen zou hebben voor de kapers die 9-11 op hun geweten hebben. Ik denk ook niet dat dit het geval zou zijn geweest voor de mensen die een bom hebben gelegd in Londen of in Madrid. Om dat te voorkomen moeten wij in ieder geval beter samenwerken. Daar heb je geen geheime dienst voor nodig, maar wij moeten wel het terrorisme beter aanpakken op Europees niveau.

De heer **Doesburg**: Wat neemt u concreet mee?

De heer **Ten Broeke** (VVD): Ik neem dus mee dat er geen geheime dienst moet komen. Daar begon ik mee.

De heer **Doesburg**: En daar eindigt u ook mee. Dat is een mooie cirkel.

Inspreker: Het is nu net een van de dingen waarom ik hier ben en wat ik u kwalijk neem. U maakt er iets van wat er niet is. Er zijn mensen in deze zaal die voor een Europese geheime dienst zijn. U kunt dan wel meenemen dat mensen daartegen zijn, maar dan zegt u eigenlijk al wat u in uw broekzak had. Waarom ben ik voor een Europese geheime dienst?

De heer **Doesburg**: Dat hadden wij al gehoord.

De heer **Ten Broeke** (VVD): Een korte reactie. U was voor een geheime dienst. Misschien kunnen wij straks praten. Op zichzelf deel ik uw zorg over betere samenwerking, maar ik denk dat een geheime dienst daar niet voor nodig is. Dan kies ik in alle eerlijkheid voor de mensen die niet voor een geheime dienst op Europees niveau pleiten.

De heer **Doesburg**: Dat is volstrekt helder en die afspraak staat. Straks tegen tienentien bent u allen van harte uitgenodigd om de trap af te dalen naar de gewelven van het Apeldoornse stadhuis om daar met de Kamerleden en senatoren van gedachten te wisselen.

Mijnheer, belooft u mij dat dit de laatste keer is dat u buiten de oevers treedt? Er zitten getuigen in de zaal.

Inspreker: Ik hoor van het begin af aan: integratie, elkaar leren kennen. Ik ben voor een Europees verdrag, niet voor een referendum, maar dat was al bekend. Het is een heel goede zaak dat het Europees Parlement met alle 27 lidstaten standaard in het pakket komt, zodat de kiezer ze op televisie kan zien, net als de Tweede Kamer en Politiek 24. Dan breng je de burger dichter naar het Europees Parlement.

De heer **Doesburg**: Heel veel elementen, heel veel spreektijd en ook een belofte. Wij danken u voor alle drie.

Wij komen bij een nieuwe stelling: lidstaten moeten zelf hun migratiebeleid kunnen bepalen.

34% is het hiermee eens en 56,7% is het oneens. Wie van u wil hier iets aan toevoegen?

Inspreker: Ik ben het ermee oneens. Ik vind dat wij als Europa het beleid moeten bepalen en over de grens landen moeten ondersteunen bij het bewaken en het handhaven van het beleid. Wij kunnen wel zeggen: Nederland zit lekker aan de zee, daar komt weinig over binnen en Duitsland en België houden ook migranten tegen die wij niet willen. Dat is leuk gezegd, maar bijvoorbeeld Spanje krijgt veel mensen. Die moeten wij natuurlijk ook helpen.

De heer **Doesburg**: Dat is duidelijk.

Inspreker: Ik ben kort van stof. Wij hebben het Verdrag van Schengen, dus zolang die mensen in Spanje aanspoelen, staan ze met die open grenzen twee weken later gewoon hier in Nederland. Een eigen migratiebeleid heeft dus helemaal geen zin.

Inspreker: Moeten wij Spanje helpen omdat dat land zoveel mensen binnenkrijgt, of moeten wij die mensen helpen, zodat ze niet in Spanje hoeven te zitten?

De heer **Jasper van Dijk** (SP): Voorzitter. 56% is het oneens met de stelling dat lidstaten zelf hun migratiebeleid moeten kunnen bepalen. Ik denk dat ik het daarmee eens ben. Ik vind dit een heel lastig punt, want de SP is terughoudend als het gaat om een overdracht van bevoegdheden aan Europa. Wij vinden het belangrijk dat er wordt samengewerkt op enkele gebieden, zoals milieu, klimaat en dergelijke, maar op andere gebieden niet. Migratie ligt ertussenin. In de zaal is al gezegd dat het naïef is om te zeggen dat elke lidstaat zelf zijn eigen migratie- of asielbeleid zou kunnen hebben. Immers, er is Schengen, de grenzen binnen Europa zijn open. Ik denk daarom dat het zinvoller en slimmer is om uiteindelijk naar één migratiebeleid toe te gaan. Anders krijg je ook een race to the bottom tussen die lidstaten, die met elkaar gaan concurreren "naar beneden toe", en een wedstrijdje doen wie het strengste asielbeleid heeft, en dat ligt mij helemaal niet.

Daarnaast is gevraagd of niet uiteindelijk moet worden gewerkt aan het mondiale migratievraagstuk. Dat vind ik nog veel zinniger, want uiteindelijk gaat het natuurlijk om internationale solidariteit, zodat wij geen Fort Europa hoeven te bouwen, en wij echt iets gaan doen aan de wereldproblemen.

De heer **Blom** (PvdA): Het doet mij genoegen dat de SP ook eens een positief punt ziet. Jasper, ga zo door!

Die mijnheer die net opstond, had helemaal gelijk: op het moment dat je open grenzen hebt en je werkt niet samen op het punt van migratiebeleid, loopt men gewoon de grenzen over. Ik wil asielbeleid en migratiebeleid graag van elkaar scheiden. Als je het over asielbeleid hebt, moet je dat inderdaad in Europees verband doen. Dat heeft alles te maken met de aanwas van asielzoekers in bepaalde landen. Asielzoekers zoeken de landen op met de makkelijkste wetgeving op het gebied van asielverlening. Ik vind dat op een gegeven moment alle Europese landen op dit punt dezelfde wetgeving moeten hebben. Maar over migratiebeleid denk ik wel even anders, want dan praat je over heel andere dingen. Je praat dan bijvoorbeeld over de mogelijkheid van je eigen land om kenniswerkers uit het buitenland aan te trekken. Qua behoefte kan dat per land verschillen, zodat ik dat graag blijf zien als een nationale aangelegenheid. Als je het over migratiebeleid hebt, heb je het ook over ontwikkelingssamenwerking, een koppeling die vrij makkelijk is te leggen. Hoe meer je doet aan ontwikkelingssamenwerking, hoe minder mensen er behoefte aan hebben om naar het Westen te komen. Nederland loopt voorop in ontwikkelingssamenwerking, zeker in de wereld, en dat wil ik zo houden. Ik wil dus wel die nuancering toepassen: ja als het sec om het asielzoekersbeleid gaat, maar op dit moment nog niet als het gaat over het pure migratiebeleid.

De heer **Doesburg**: Wat neemt u concreet mee?

De heer **Blom** (PvdA): Dat er op het gebied van asielbeleid volgens mij in deze zaal geen verschil van mening is.

De heer **Doesburg**: Dan wil ik nu de volgende twee stellingen bij u allen introduceren, waarna wij het blokje "inhoudelijk" afronden. U kunt per stelling drie voorkeuren aangeven. De eerste stelling is: de Europese Unie moet op de volgende beleidsterreinen meer doen. De tweede stelling is: de Europese Unie moet op de volgende beleidsterreinen minder doen. Ik verzoek u nu op het stemkastje te drukken. Het resultaat dat nu verschijnt biedt volgens mij voldoende aanknopingspunten om vanuit de zaal geluiden op te vangen die de Kamer mee kan nemen. Wat betreft de eerste stelling staat energie en milieu met stip op nr. 1 evenals gisteren in Groningen, terwijl buitenlands beleid en defensie veel minder scoren dan gisteren. Wie van u wil graag een kanttekening plaatsen?

Inspreker: Ik kan het niet laten om in ieder geval die mijnheer van de Partij voor de Vrijheid even uit te nodigen om vooral heel goed naar energie en milieu te kijken, want hij deed daar wat badinerend over. Verder vind ik het heel goed dat Europa zich krachtig en onafhankelijk van de VS ontwikkelt op het gebied van buitenlands beleid en defensie.

Inspreker: Ik heb een beetje moeite met de vraagstelling dat Europa meer moet doen. Wat betekent dat? Dat je minder of meer landbouwsubsidie moet geven? Ik kan heel weinig met deze vragen.

De heer **Doesburg**: Hoe zou de vraag er dan uit moeten zien?

Inspreker: Er worden nu een heleboel aspecten van Europese regelgeving apart behandeld, terwijl ze wel degelijk allemaal samenhangen. Wij hebben het zo-even gehad over migratiebeleid. Welnu, dat heeft natuurlijk ook alles te maken met het Europese landbouwsubsidiesysteem, waardoor vanwege overproductie producten worden gedumpt op de wereldmarkt -- dat doen de VS net zo goed -- als gevolg waarvan de boeren in Afrika niet kunnen concurreren; ze trekken dan naar de stad en komen te wonen in getto's zonder dat ze werk hebben. En dan komen ze naar Europa. Als wij daarmee stoppen, doen wij ook wat aan de ontwikkeling van Afrika.

De heer **Doesburg**: U kunt het wel heel mooi vertellen.

Inspreker: Het valt mij op dat de meerderheid zegt dat er minder gedaan moet worden aan sociale zaken en werkgelegenheid. Ik ben daar net de tegenpool van. Ik ben doorverwezen naar de Wet bijzondere bijstand. Ik ken veel mensen die vinden dat al hun belastinggeld naar de mensen gaat die een uitkering genieten; zij moeten naar hun mening aan het werk worden gezet. Ik ben vijf jaar bezig met het zoeken naar werk, maar ik heb nog geen passend werk gevonden. Dat ligt niet aan de instanties. De medewerkers zijn aardig. Ik ben echt behoorlijk stapel geworden van alle formulieren die ik de laatste jaren heb moeten invullen.

De heer **Doesburg**: Vreest u dat dit in Europees verband erger wordt of denkt u dat Europa een oplossing gaat bieden voor die situatie?

Inspreker: Ik heb veel contact met mensen, die ik als medemens begeleid. Ik merk bij velen van hen dat de angst steeds groter wordt dat mensen uit het buitenland hen de baantjes afnemen. Zij moeten genoeg nemen met het minimumloon en keihard werken terwijl zij vroeger een goed salaris hebben gehad maar door omstandigheden, zoals een faillissement, buiten werk zijn geraakt. Dat is zoals ik de realiteit ervaar.

De heer **Doesburg**: Ziet u Europa dan als een bedreiging in uw situatie of juist als een mogelijkheid?

Inspreker: Ik weet het niet. Als het puur om de concurrentiepositie gaat en het mogelijk is dat goedkopere werkrachten uit het buitenland hier komen werken, dan kan ik mij voorstellen dat heel veel Nederlanders daarover ontevreden zijn. Is er sprake van samenwerking dan kan een bedrijf of het marktsegment worden vergroot.

Inspreker: Ik mis een antwoord op de vraag waarop de Europese Unie tegenwoordig is gebaseerd. Het is begonnen met de interne markt. Ik zou daar graag wat minder van zien. Een heleboel terreinen hebben te maken met de interne markt, met de concurrentiepositie. Alles moet prijs- en marktgerelateerd zijn. Ik ben voor een socialer Europa, maar ik wil dat in een volgend verdrag wordt afgesproken waarmee de markt zich mag bemoeien. Wat mij betreft mag die markt er zich een heel stuk minder mee bemoeien. Ik denk dan aan de gezondheidszorg, het openbaar vervoer. Al dat soort voorzieningen moeten duidelijk omschreven worden. Zij mogen door de overheid gerealiseerd worden.

Een ander punt. In Europa stellen wij allerlei eisen. Die eisen stellen wij aan onze werknemers, op sociaal gebied, op het gebied van milieu et cetera. Tegelijkertijd importeren wij van alles en nog wat uit de rest van de wereld, uit China bijvoorbeeld, een land dat de sociale mensenrechten niet respecteert, dat niet aan de milieueisen voldoet. Hoe kun je het verantwoorden om hier strenge regels te stellen, maar producten te kopen uit landen die eigenlijk helemaal niet veel geven om bijvoorbeeld de CO₂ -uitstoot, de mensenrechten, et cetera?

Inspreker: Ik ben blij dat meer aandacht wordt besteed aan energie en buitenlands beleid. Dat is echt nodig. Ik kom net uit Estland. Dit land is op een buitengewoon grove wijze onder druk gezet door Rusland. Rusland gebruikt daar vooral de energiepolitiek voor. Het beleid van Moskou is op dit moment zeer actueel. Zij gebruiken de olie- en gaskraan om de Europese landen uit elkaar te spelen. De slechte Europese landen zijn dan de Baltische landen, Polen en nu ook Groot-Brittannië, terwijl Frankrijk, Italië en Duitsland over de bol worden geaaid. Er is wel degelijk een grote verbinding tussen energie en buitenlands beleid. Het zou goed zijn als de Europese landen in de toekomst goed samenwerken, opdat zij zich niet door landen zoals Rusland of andere grote energieleveranciers uit elkaar laten spelen.

Inspreker: Ik had graag het dierenwelzijn bij deze punten gezien. Daarmee wil ik ook hebben gezegd dat ik deel wil uitmaken van een beschaafd Europa. Dat kan ik niet in een van de hokjes op het scherm plaatsen.

De heer **Doesburg**: Hoe definieert u een beschaafd Europa, bijvoorbeeld ten opzichte van een sociaal Europa?

Inspreker: Niet alles is in geld uit te drukken. Graag hoor ik wat mensen vinden van hoe je met dieren moet omgaan, kinderarbeid et cetera.

De heer **Doesburg**: Ziet u hier een rol voor Europa weggelegd?

Inspreker: In eerste instantie voor Nederland; dat moet het goede voorbeeld geven en dat mag zich vervolgens als een olievlek verspreiden over Europa en de rest van de wereld.

De heer **Doesburg**: U had in deze metafoor vast niet het woord "olie" willen gebruiken.

Inspreker: Ik vind het vreemd dat zo veel mensen vinden dat Europa zich minder bezig zou moeten houden met sociale zaken en werkgelegenheid. Mijn stelling is dat er juist op dit gebied een goede harmonisering binnen Europa moet zijn, wil het op den duur een echt economisch succes zijn.

De heer **Doesburg**: Een aanbeveling voor harmonisering. Deze meneer stond hard ja te knikken.

Inspreker: Inderdaad. De vorige meneer verwoordde precies wat ik zelf ook vind. Ik heb ook gestemd voor meer Europese samenwerking op het gebied van sociale zaken en werkgelegenheid, omdat wij in Europa baat hebben bij een vrije arbeidsmarkt, maar die moet heel goed zijn gereguleerd, op Europees niveau; anders kun je niet spreken van een vrije arbeidsmarkt.

Inspreker: Ik ben wat verbaasd over de gedeelde eerste plaats voor sociale zaken en werkgelegenheid en belastingen bij wat Europa minder zou moeten doen. Blijkbaar vindt de zaal dat niet Europa, maar de lidstaten een sociaal beleid moeten voeren. Dat kan, maar de lidstaten hebben daar wel geld voor nodig. Europa doet op dit moment bijzonder weinig op het gebied van belastingen. Het moet kennelijk nog minder gaan doen, maar zo zou het op het gebied van belastingen ruim baan geven aan een race to the bottom; zo iets is al gebeurd bij de vennootschapsbelasting. Daardoor krijgen lidstaten minder geld binnen om dat sociale beleid uit te voeren. De moraal van dit verhaal: Europa moet juist wel meer gaan doen aan de harmonisering van de belastingstandaarden, zodat er belastinggeld over is voor dit soort sociale investeringen.

De heer **Doesburg**: De bel heeft reeds geklonken. Wij willen nu van de Kamerleden weten wat zij hiervan denken.

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie): Ik heb de discussie in de zaal met veel interesse gevolgd. Bij mij komt één ding duidelijk bovendrijven: de zaal overweegt op welk gebied Europa een meerwaarde vormt. Volgens mij is dat een heel belangrijke manier waarop je Europa moet benaderen. Ook moet je de terreinen benoemen waar Europa een meerwaarde biedt, evenals de terreinen waar nationale regulering een meerwaarde biedt. De uitvoering van beleid moet heel dicht bij de mensen blijven en de toegevoegde waarde moet begrijpelijk zijn. In de discussie is dit aardig aan de orde gekomen, ook de voors en tegens van sociaal beleid en werkgelegenheidsbeleid. De interne markt kun je daar goed aan koppelen.

Als de terreinen bekend zijn waarop Europa een meerwaarde biedt, rijst de vraag van de bevoegdheden. Die zijn op dit moment vaak onduidelijk: wie gaat waarover, waar gaan de nationale parlementen over en waar gaat het Europees Parlement over? Het lijkt me een uitdaging voor het nieuwe verdrag om dit duidelijk te regelen. Laten we op de terreinen waarop Europa een duidelijke meerwaarde biedt, ook meerderheidsbesluiten toepassen; zo hoef je niet altijd bij besluiten alle 27 lidstaten mee te nemen.

Ik hoorde iemand zeggen dat het mooi is als bepaalde principes uitwaaiëren over Europa. Dat is waar en het heeft nog een toegevoegde waarde als op Europees niveau ook echt afspraken worden gemaakt waar landen elkaar aan kunnen houden.

De heer **Ormel** (CDA): Ik ben blij met de discussie bij deze stelling. Ik heb het gevoel dat wij meer over de inhoud beginnen te praten. Eindelijk wordt er gesproken over Europa in de zin

van: hoe zien wij een Europa voor ons? De eerste meneer die reageerde zei dat alles eigenlijk met elkaar samenhangt. De mevrouw daarna stelde dat zij angsten heeft; baantjes worden afgenomen. Ik denk dat dat bij veel mensen leeft en dat angsten gewoon gevoeld worden. Die angsten worden voor een belangrijk deel veroorzaakt door het veranderende wereldbeeld, door opkomende machten zoals China en India en door klimaatveranderingen, waar die ook door veroorzaakt worden. De bedreigingen die op ons afkomen, kan Nederland niet in zijn eentje aan. Daar hebben wij dan ook Europa voor. Het valt mij op dat veel mensen zien dat dat belangrijk is. Een meneer zei dat hij een verbinding van energie en buitenlands beleid belangrijk vindt. Ik ben het daar helemaal mee eens. Dat is uitermate belangrijk.

Er zitten veel mensen in de zaal die dierenwelzijn belangrijk vinden. Ik denk dat Europa voor dierenwelzijn uitermate belangrijk is. Ik ben het dan ook absoluut oneens met de Partij voor de Dieren. Naar mijn mening kunnen wij meer betekenen voor de dieren als wij alle Europese dieren beter kunnen maken. Wij hebben dat al zien gebeuren bij transportrichtlijnen.

Op het punt van harmonisering op sociaal gebied -- ik neem dat ook mee uit deze discussie -- hoor ik diverse sprekers zich uitspreken voor een socialer Europa. Daar is sprake van een spanningsveld. Aan de ene kant moeten wij meedoen aan die wereldrace en aan de andere kant denk ik dat Europa een waardengemeenschap is en dat dat juist in een sociaal Europa tot uitdrukking moet komen. Dat is een kans waar wij meer op moeten inzetten. Dat is wat ik meeneem uit deze discussie.

De heer **Doesburg**: Waarvan akte. Er klinkt zowaar een applaus uit de zaal. Mevrouw, u gaat staan. U wilde toch niet ontsnappen? Wij gaan over naar het volgende blok. Wij sluiten steeds een blok af met een woord van de Kamerleden. Zij komen allen twee keer aan de beurt vanavond om kort op het gezegde te reflecteren. Dit hoekje hier is een beetje revolutionair.

Inspreker: Ik maak graag een algemene opmerking. Ik vind dat op Europees niveau vooral de grote lijnen bepaald moeten worden. Deze moeten op landelijk niveau worden uitgewerkt, en daarna op provinciaal niveau en zo verder langs een getrappt systeem.

De heer **Doesburg**: Een gelede structuur. Voordat wij blijven hangen in deze invalshoek, introduceer ik graag het element van de spelregels van Europa. Op die manier kan er ook naar gekeken worden. Woorden als "veto" borrelen dan op, "het grondwettelijk verdrag" en "het referendum". Dit punt is wederom in een paar stellingen vervat, niet zozeer omdat wij deze tot op de bodem willen uitdiscussiëren maar vooral als kapstok om na te denken over de spelregels die verbonden kunnen of moeten zijn aan Europa.

De eerste stelling luidt: Op welke gebieden zou Nederland zijn vetorecht moeten behouden? U mag alle antwoorden of een aantal antwoorden kiezen.

Inspreker: Welk knopje moet ik indrukken als ik tegen het vetorecht ben?

De heer **Doesburg**: Geen knopje. U gaat die keuze straks vast toelichten. Nummer 12 drukt u door eerst op 1 te drukken en daarna op 2 en ten slotte op enter. U mag ook op alle keuzes drukken. De uitkomst wordt in absolute getallen weergegeven waarmee een indicatief beeld wordt gegeven van deze zaal, die geen representatieve doorsnede is. De stelling is een kapstok om verder met u te praten.

Zeventig mensen hebben al van alles kenbaar gemaakt. Er wordt driftig gedrukt. U hebt nog tien seconden, hoor ik van de tafel achter me. Wij kunnen het resultaat nu laten zien. Het gaat om absolute getallen. Veertien van de circa honderd opteren voor economie, en zo

kunt u het rijtje afgaan: milieu, energie, sociale zaken, werkgelegenheid. Opvallend is dat 29 mensen op defensie hebben gestemd, toch een derde.

Mevrouw, ik kom bij u, dan hoeft u uw stembanden geen geweld aan te doen.

Inspreker: Dit geeft toch een beetje een vertekend beeld. Je weet niet of mensen één keer hebben gedrukt, twaalf keer, of helemaal niet. Eigenlijk zegt dit mij niet zoveel.

De heer **Doesburg:** Wij weten dat er honderd stemkastjes zijn, dus de absolute getallen zeggen wel iets. Nogmaals, het is een indicatie.

Inspreker: Je kunt niet zien wie er tegen het vetorecht is; die aantallen komen hieruit helemaal niet naar voren.

De heer **Doesburg:** U wilt dat graag zien?

Inspreker: Daar heb ik wel interesse in.

De heer **Doesburg:** Dan doen wij het met handopsteken: wie van u is tegen het vetorecht? En wie is ertegen? Herstel: wie is er voor het vetorecht? Net vroeg ik wie ertegen was... U ziet maar weer hoe goed het is om het via een scherm te doen in plaats van het over te laten aan een improviserende presentator. Wie van u is voor een vetorecht binnen de Europese Unie? I rest my case.

Mijnheer, u hebt een belofte gedaan. Er zaten getuigen in de zaal, dus ik ga u eraan houden. Wij praten hier verder over. Er is in ieder geval een indicatie dat de meningen redelijk verdeeld zijn over het veto.

Inspreker: Ik weet niet precies aan welke kapstok ik mijn punt moet ophangen; ik zal deze kapstok van het vetorecht maar gebruiken. Het probleem van Europa is dat de raad van ministers het voor het zeggen heeft. Dit betekent dat 27 personen beslissen over alle burgers van Europa. Vroeger noemde men dat "verlicht despotisme". Ik dacht dat dit was afgeschaft na de bestorming van de Bastille, maar kennelijk wil men het in Europa weer introduceren. Wat ik ontzettend mis in de discussie in de Tweede Kamer is dat men duidelijk zegt dat wij een parlementaire democratie willen. Ik wil niet de macht overlaten aan 27 personen. Daarom ben ik absoluut tegen de afschaffing van het vetorecht zolang Europa nog niet democratisch is. Bij het aanprijzen van het oude verdrag werd gezegd: het wordt democratischer. Europa moet niet democratischer worden maar democratisch zijn. Anders voel ik mij niet goed vertegenwoordigd. Met andere woorden: ik pleit voor een veel beter Europees Parlement, dat goed en effectief werkt.

De heer **Doesburg:** Daar zijn wij allemaal voor, maar hoe ziet dat er dan uit?

Inspreker: Daarover hebben wij, mijn buurman en ik, in april vorig jaar een uitgebreid artikel geschreven in het Financieele Dagblad. Ik kan dat toesturen, maar het zou te ver gaan om dat op deze avond te behandelen.

De heer **Doesburg:** U hebt vast een www-adres.

Inspreker: Ja, maar dat geef ik niet, want er is een camera bij. Europa heeft welvaart en welzijn gebracht voor zijn burgers, maar geen democratie. Daar moet vooral op worden gelet.

Inspreker: Ik kom even terug op de vorige vraag, namelijk van de mevrouw die vroeg naar het aantal mensen dat minder dan twaalf keuzes heeft aangegeven. U sticht nu verwarring door de algemene vraag te stellen of men voor of tegen een vetorecht is, terwijl het om twaalf punten gaat. Ik heb maar twee of drie punten aangewezen, maar er zullen ook mensen zijn die er twaalf hebben aangewezen, of niet één. Is daarover informatie beschikbaar?

De heer **Doesburg**: Nee.

Inspreker: Ook het vorige plaatje gaf een vertekend beeld, omdat de blauwe balkjes aan de ene kant naar verhouding veel groter waren dan die aan de andere kant. Is soms het gemiddelde aantal gekozen vetorechten per persoon geregistreerd?

De heer **Doesburg**: De gegevens zijn niet beschikbaar. Het beeld dat u nu ziet, geeft weer wat deze zaal op dit moment denkt. Wij bezien hoe wij een en ander kunnen invullen. In die zin wordt uw opmerking meegenomen. Ik verzeker u dat er koortsachtig wordt nagedacht over een manier om de zaak morgen scherper in beeld te krijgen.

Inspreker: De algemene vraag of je voor of tegen een vetorecht bent, is niet zinvol, gezien de twaalf punten.

Inspreker: Op een onzinnige vraag kun je onzinnige antwoorden verwachten. Deze vraag vind ik van hetzelfde kaliber als die over meer of minder op verschillende beleidsonderwerpen. Het moet gaan over de vraag waar Europa voor is. Laten wij het niet hebben over naïef idealisme of over charitatieve instellingen, want Europa is een belangenclub van Europeanen die zaken samen willen doen omdat zij daarvan beter worden: op het gebied van welvaart door middel van een interne markt; op het gebied van veiligheid door samen te werken en te streven naar politieke stabiliteit; op het gebied van waarden door middel van democratie en burgerrechten. Als wij op dat fundament doorgaan, kunnen wij beargumenteren wat er op Europees niveau moet worden geregeld. Het is dan onzinnig om te spreken over vetorechten op nationaal niveau.

De heer **Doesburg**: Vergeeft u onze onzinnigheid, maar wordt u zelf nu eens concreet: hoe zou dit volgens u moeten gebeuren?

Inspreker: Het is niet zinnig om over vetorechten te praten. Als wij het er met elkaar over eens zijn wat wij op nationaal niveau en op Europees niveau willen regelen, heb je geen vetorecht nodig.

De heer **Doesburg**: Wat wilt u op Europees niveau geregeld hebben?

Inspreker: Ik denk dat er meer mogelijk is op het gebied van veiligheid en de democratische rechtsstaat in Europa.

Inspreker: Ik vind dat een van de vorige sprekers het Europees Parlement een beetje tekort heeft gedaan. Niet alles wordt besloten door de raad van ministers. Het Europees Parlement is wel degelijk medewetgever. De democratische controle zit aan de andere kant van de tafel. Ons nationale parlement oefent democratische controle uit, ook op de ministers die worden afgevaardigd naar de raad van ministers. Ik hoop dat de Kamerleden in hun hoedanigheid van parlementariër iets doen aan de democratische controle van de ministers die naar Europa

worden afgevaardigd. Vooraf moeten er veel meer kaders worden gesteld en achteraf moet er veel meer controle zijn.

Inspreker: Ik heb de vraag gemist of wij überhaupt voor het principe van het vetorecht zijn. In de hele Nederlandse democratie kennen wij dat niet. Ik snap niet dat het in Europa is ingevoerd. Ik denk dat wij de zaak van een andere kant moeten bezien. Wij hebben stokpaardjes, en als andere landen ook hun stokpaardjes inbrengen, zijn er straks zeventig onderwerpen waarover men vetorecht heeft. En Frankrijk, om een voorbeeld te noemen, zal wel de gelegenheid te baat nemen om ergens een veto over uit te spreken. Ik vind dat helemaal strijdig met het democratische principe dat de meerderheid beslist. Je moet dus überhaupt geen vetorecht willen hebben. Dat vind ik dus absoluut een principiële fout die wij hebben ingebracht. Per definitie moet die eruit gehaald worden. Dat veto doodt elke creativiteit en elk initiatief. Dat moet er toch zijn, als wij samen wat willen doen!

Inspreker: Wat de handhaving van het vetorecht betreft, is voor Europa het Europees evenwicht van belang. Dat hebben wij gedurende enkele eeuwen gezien. Wij moeten dus voorkomen dat Frankrijk en Duitsland de boel gaan overheersen. De koning-stadhouder was een historisch figuur.

De heer **Doesburg:** Geen geschiedeniscollege alstublieft; houdt u het kort.

Inspreker: Oké. Onze overzeese relatie met Engeland is daarom van belang. Het gaat dus om het Europese evenwicht.

Inspreker: Ik wil even reageren op wat een van de vorige sprekers heeft gezegd. Het is niet zo dat het Europees Parlement de uiteindelijke "say" heeft. Overigens gaat het Europees Parlement niet over de centen. Dat parlement heeft namelijk geen begrotingsrecht over heel veel zaken. Daarom heeft uiteindelijk de raad van ministers de macht. Natuurlijk gaat een minister van Nederland naar de raad van ministers met een mandaat van de Tweede Kamer. Er zal echter nooit een besluit komen in Europa, als iedereen daar met een kort mandaat naartoe gaat. Uiteindelijk wordt er dus onderhandeld en komt de minister terug met de mededeling: dit was het beste wat ik kon bereiken. Hij beslist dus en niet het parlement. Dat is het grote probleem.

De heer **Jasper van Dijk** (SP): Ik heb een aantal interessante opmerkingen gehoord. Wat de laatste spreker zei, sprak mij erg aan. Het Europees Parlement is namelijk toch minder invloedrijk dan het Nederlandse; het heeft namelijk minder bevoegdheden. Daar is ook geen oppositie en evenmin een coalitie. Daar worden 23 talen gesproken en dat maakt een debat heel moeilijk. Om die reden moet je volgens mij heel voorzichtig zijn met het afgeven van veto's. Iedereen die zegt dat je als lidstaat geen veto's moet hebben, zou ik willen vragen: zou je daarmee het risico willen nemen dat je typisch Nederlandse verworvenheden kwijtraakt, zoals abortus, euthanasie en het drugsbeleid? Als je geen vetorecht wilt, zeg je daarmee dat het om een Europees meerderheidsbesluit moet gaan. De kans is dan zeer reëel dat in Europa een ontstane conservatieve meerderheid gaat stemmen, waardoor Nederland de typische verworvenheden kwijtraakt.

Omgekeerd hebben wij de interne markt. Dat is een heel goed voorbeeld van iets waar wij geen vetorecht hebben. De besluitvorming vindt bij meerderheid plaats. Je kunt daaraan zien wat je kwijt bent geraakt. Als Nederland bijvoorbeeld voorop wil lopen met het milieubeleid door een roetfilter in auto's verplicht te stellen, wordt dat door Europa verboden, omdat dit concurrentievervalsing zou zijn.

Ik ben het zeer eens met degenen die zeggen dat de controle sterker moet worden op onze regering in Europa. Wij moeten ook voorzichtig zijn met het afgeven van veto's.

De heer **Ormel** (CDA): Ik zie de Europese Unie als een samenwerkingsverband van soevereine staten. Als een staat soeverein is, betekent dit dat die op een aantal punten zelf kan bepalen wat er gedaan wordt. Een van de meest essentiële onderwerpen vind ik het uitzenden van Nederlandse militairen. Ik was in de vorige parlementaire periode buitenlandwoordvoerder en ik heb moeten meebesluiten over het uitzenden van Nederlandse militairen naar Afghanistan. Dat was een zeer diepgaand, wezenlijk besluit. Daar zou ik op dit moment een vetorecht op willen hebben, als er een gezamenlijk Europees buitenlands beleid zou zijn, maar dat is er (nog) niet.

Ik ben het wel eens met enkele andere heren die vragen wat nu democratie is, als er ook een vetorecht is. Je kunt het zien in de Veiligheidsraad, waar vetorecht in feite de voortgang frustreert. Er is altijd wel een land dat ergens een veto over uitspreekt. Dus hoe minder veto, hoe beter. Wij moeten echter uitdrukkelijk stellen wat Europees is en wat wij nationaal doen.

Ik ben het eens met de mevrouw die ons de spiegel voorhield en zei dat wij het moeten doen. Wellicht doen wij het onvoldoende. Wellicht verklaren wij ons onvoldoende. Wij praten altijd met de ministers voordat zij naar Brussel gaan. Wij stellen kaders. Wij controleren ze ook achteraf. Wij moeten echter wel een bandbreedte geven. Wij kunnen niet zeggen: u zult dit bereiken. Dan kan die minister namelijk niet meer doen wat goed is voor Nederland. Als volksvertegenwoordiger zijn wij toch ingehuurd om dat te doen wat goed is voor Nederland. Op die manier controleren wij onze ministers. Op die manier geven wij kaders mee waarbinnen zij kunnen opereren.

De heer **Doesburg**: Wij gaan naar de tweede stelling onder het hoofdstuk Spelregels. Hoe verder met het Europees grondwettelijk verdrag? En voordat u zich gekneveld voelt in opties die er niet zijn, dat is bekend. Het is een richtsnoer, het is een kapstok. Probeert u zo dicht mogelijk bij uw werkelijkheid te komen door uit één van de zes varianten te kiezen dan wel helemaal niets te stellen.

De uitslag: het oorspronkelijk voorstel moet worden doorgevoerd. Misschien wilt u met handopsteken kenbaar maken hoe u hebt gestemd in 2005. De uitslag is anders dan gisterenavond. Het is bijna fiftyfifty.

Inspreker: Mijn naam is Timmerman en ik kom uit Arnhem. Ik ben heel nieuwsgierig hoe het allemaal gaat vanavond. Ik ben al 50 jaar lid van de Europese Beweging. Toenmalig staatssecretaris Nicolai heeft subsidie geweigerd en daarmee de Europese Beweging de nek omgedraaid. Daar ben ik nog altijd kwaad over. Maar goed, dat is een ander verhaal.

Het verdrag moet worden aangepast en vereenvoudigd. Ik geloof daarin. Je moet het ook geen grondwet meer noemen, maar een verdrag. Ik meen dat Jan-Peter Balkenende in Straatsburg heeft gezegd dat de vlag er niet bij hoort. Het maakt op zich niet uit dat die er niet in staat. Dat is niet belangrijk, als die maar blijft bestaan. Ik vind de vlag veel te mooi. Daar moet je niet aan komen. Dat vind ik een punt.

Een ander punt is dat wij misschien moeten wachten tot 14 juni. Dan komt het kabinet met het beleidsplan. Daar zal wel in staan wat het nieuwe verdrag is, want dat weten wij niet. Wij praten hier wel een eind in de ruimte en hebben een bepaalde mening, dat is allemaal prima, maar wij kennen de inhoud niet precies. Ik hoorde iemand die ik nog zie zitten, maar wiens naam ik liever niet noem ...

De heer **Doesburg**: U wees wel ergens heen, en zojuist had u het over Atzo Nicolaï. Ging uw vinger naar de vertegenwoordiger van de VVD of ging die ergens anders heen?

Inspreker: Maar Nicolaï doet niet meer mee.

De heer **Doesburg**: Ai! Ai!

Inspreker: Wij praten nu over Europa en aangezien ik idealist ben vind ik dat je dan niet partijpolitiek moet bedrijven. Je moet dan niet zeggen dat jouw partij het goed doet en die andere niet. Daar moet je het niet over hebben. Iemand heeft gezegd dat hij de hakken in het zand zou zetten als een referendum werd gehouden. Daar was hij op tegen. Kennelijk weet die persoon wat er op 14 juni in het verdrag zal staan. Anders kun je zoiets niet zeggen.

De heer **Doesburg**: Complottheorieën? Wij zullen zien.

Inspreker: Ik vind wel dat er een vereenvoudigde versie van het verdrag moet komen, maar ik weet niet waarom de Nederlandse regering het middendeel, het handvest met de grondrechten, eruit wil halen. Dat was eigenlijk het belangrijkste stuk en dat gedeelte van het verdrag heeft ervoor gezorgd dat ik voor heb gestemd. In dat handvest stonden prachtige zaken over burgerrechten, rechten waar elke burger zich aan kan houden. Die rechten zouden zelfs gebruikt kunnen worden als toelatingscriteria voor nieuwe landen. Ik begrijp dan ook niet wat de zin is om dit gedeelte eruit te laten en om er alleen naar te verwijzen. Het risico is namelijk dat dan het verdrag wel wordt vastgesteld, maar deze rechten niet verplichtend voor de deelnemende landen gelden. Als je ze opneemt in het nieuwe verdrag, zijn zij verplichtend.

De heer **Doesburg**: Duidelijk!

Inspreker: Daarop doorgaand, wil ik erop wijzen dat deze grondrechten heel erg van belang zijn voor de Oost-Europese lidstaten, gelet op het feit hoe men zich daar opstelt tegenover de etnische minderheden. Zojuist is het Estse voorbeeld gegeven, maar ik denk ook aan wat er in Litouwen en Letland gebeurt. Ik doel op de bejegening van minderheden naar seksuele geaardheid. Homoseksuelen worden in die landen namelijk gediscrimineerd. Juist een grondwettelijk handvest zou grenzen kunnen stellen en zou de acceptatie van onze westerse verworvenheden kunnen vergroten.

Inspreker: Ik wil de mensen in deze zaal mee terug in de tijd nemen. Twee jaar geleden heeft na het referendum een aantal partijen, partijen die nu de meerderheid zijn in de Tweede Kamer en die 79 zetels vertegenwoordigen, ons beloofd dat als er weer iets komt, er weer een referendum wordt gehouden. Ik wil van de aanwezige politici eisen dat er een referendum komt over de goedkeuring van een nieuw verdrag. Dat eis ik ook van de politici van de PvdA. Zij hebben dat beloofd tijdens de verkiezingscampagne. Dat referendum moet de basis zijn voor het bepalen of het verdrag wordt goedgekeurd. Hoe dan ook, het volk moet zich hierover nog een keer kunnen uitspreken.

Inspreker: Ik heb zojuist gestemd voor het opstellen van een nieuw verdrag. Ik vind dat de mens daarbij centraal moet staan. Ik wil graag horen wat de politici daarvan vinden.

Inspreker: Ik wil ook graag van de politici horen of zij voor of tegen het houden van een referendum zijn.

De heer **Doesburg**: Zij zijn hier om zich te beraden.

Inspreker: Maar zij zijn vast wel bereid om iets terug te zeggen en om te laten weten wat zij van een referendum vinden. Ook wil ik horen of zij bereid zijn om de Europese zaak tot inzet te maken van het politieke debat. Pas als het ze lukt om Europa tot een politiek issue te maken, krijg je een politiek debat over Europa. Eerder niet.

De heer **Doesburg**: Dank u voor uw aanbeveling.

Inspreker: De vorige keer heb ik tegen de Europese grondwet gestemd. Op dit moment heb ik nog geen aanleiding om van mening te veranderen. Wat zojuist is gezegd over het democratisch gehalte, geldt ten aanzien van Europa, maar ook ten aanzien van de politiek in Nederland. Denk alleen maar aan de partijdiscipline. Die heeft eigenlijk niets met democratie te maken. Het is in Nederland nu eenmaal niet anders, maar als het verdrag voor een Europese grondwet wordt gewijzigd, is het mogelijk dat ik van mening verander. Als echter dezelfde grondwet wordt voorgelegd of een vereenvoudigde versie, die dus dezelfde is als de vorige maar alleen andere bewoordingen kent, zal ik zeker tegen blijven. Zo sta ik er op het ogenblik voor. Ik vind het democratisch gehalte, zowel bij de politiek als bij de burgers, nu erg ver te zoeken.

De heer **Doesburg**: Wat moet er in uw optiek veranderen?

Inspreker: Elke partij heeft leden. Als je al die leden bij elkaar optelt, komt je misschien aan de honderdduizend. Dat betekent dan dat honderdduizend leden, inclusief het kader zoals de regering, het voor het zeggen hebben. Hetzelfde geldt voor Europa. Op een gegeven moment kun je stellen dat tegenover honderdduizend leden ook honderdduizend Nederlanders, bijvoorbeeld bij sollicitatie, de gelegenheid krijgen om mee te stemmen over bepaalde voorstellen. Dan zou je niet direct een referendum krijgen, maar wel een doorlopende raadpleging van niet-partijgebonden mensen. Dat zou een stuk beter in de democratie passen.

De heer **Doesburg**: Het wordt gehoord. Dank u zeer.

Inspreker: Ik wil benadrukken dat ik vorige keer tegen heb gestemd, maar dat was tegen de euro en niet tegen een grondwet. Ik ben namelijk voor een grondwet. Als wij een Europese grondwet hebben, dan kan de Raad van State niet meer om die Europese grondwet heen. Dat is heel belangrijk. De heer Waalkens weet als geen ander waarom de PvdA ertegen is dat wij niet in Europa gestraft kunnen worden vanwege ons gifafval waarmee Nederland overrompeld wordt.

De heer **Doesburg**: Een heel snelle brug van de euro naar gif en toen naar u.

Inspreker: Ik heb gekozen voor het veranderen van bestaande verdragen, niet om de euro kwijt te raken. Overigens ben ik daar helemaal niet blij mee, maar goed. Ik heb gestemd voor het aanpassen van bestaande verdragen, omdat juist in het Verdrag van Amsterdam het dierenwelzijn de nek is omgedraaid. Wij hebben dat allemaal geaccepteerd. Wij hebben daarmee geaccepteerd dat met name culturele waarden van afzonderlijke lidstaten geaccepteerd zouden moeten worden. Ik was het zeer eens met de inspreker die aangaf dat een aantal andere ethische kwesties in zo'n Europese grondwet geborgd zou moeten kunnen worden. Dat zou in een aangepast verdrag moeten gebeuren, maar in eerste instantie moeten wij terug naar de bestaande verdragen.

De heer **Doesburg**: Daarmee kom ik bij u.

Inspreker: Ik denk dat de term "grondwet" te zwaar is. De heer Ormel had het over soevereiniteit. Ik zou graag Nederland als soevereine staat willen houden en ik denk dat de verdragen aangepast kunnen worden. De EU is begonnen met kolen en staal. Ik denk dat wij zo nu en dan terug moeten kijken naar de basis.

Ik denk dat ook andere partijen even goed het belang van het dierenwelzijn vooropstellen. De heer Ormel had dat ook al gezegd. Wij moeten bijvoorbeeld in het onderwijs meer aandacht besteden aan de vraag waar het eten, waar de melk enzovoort vandaan komt. De meeste jongelui denken tegenwoordig dat de melk alleen maar bij Albert Heijn vandaan komt.

De heer **Doesburg**: Uit de fabriek toch? Dank u zeer.

Inspreker: Ik heb gekozen voor een heel nieuw grondwettelijk verdrag. De Europese Unie is destijds begonnen als een economische samenwerking. Dat was toen de enige manier om een verenigd Europa te krijgen, om niet Duitsland en Frankrijk met de rest van Europa en met elkaar te laten vechten. Alleen zijn de tijden veranderd. In de huidige tijd, waarin mensen migreren binnen Europa, moet je kijken naar een andere basis van Europa. Dan ga je veel meer toe naar een handvest en de grondrechten dan naar de economische basis. Ik vind het heel raar dat wij niet kunnen kiezen welk economisch systeem wij in Nederland, Duitsland, Frankrijk of Europa kunnen hebben, maar dat in een verdrag is vastgelegd dat wij een concurrerende markteconomie moeten zijn. Na de privatiseringen in de jaren negentig kunnen wij juist zien dat er ook een heleboel nadelen aan zitten en niet louter voordelen. Daarbij komt dat de vorige grondwet is voorbereid in een conventie, maar dat had heel weinig met democratie te maken. Daar zaten geen normale burgers in. Er zaten allemaal hoge piefen zoals Giscard d'Estaing in. Als je een nieuw grondwettelijk verdrag wilt, dan zul je dat samen met burgers in Europa moeten doen: veel meer van dit soort hoorzittingen, op een sociale manier. Je moet de markteconomie eruit halen en overlaten aan het Europees Parlement.

Inspreker: Mijn naam is Baas, ik was lid van de Eerste Kamer van 1960 tot 1982. Ik was zestien jaar lid van het Europees Parlement. Thuis hebben wij de ontwikkeling in Europa intensief meegemaakt, mijn vrouw en ik hebben daar onvoorstelbaar veel over gesproken, wij zijn samen naar het stembureau gegaan, wij wisten geen van tweeën wat wij gingen stemmen, en na afloop bleek dat mijn vrouw had voor gestemd. Ik heb tegen gestemd, wat voor mij een enorme ontgoocheling was. Ik móést namelijk tegen stemmen. Zeventien jaar lang heb ik geprobeerd mee vorm te geven aan Europa, maar toch is een situatie ontstaan die mijn buurman juist heeft vertolkt. De Kamerleden geef ik mee: let op uw zaak. Nederland wil samenwerken, maar het wil ook democratie. Als u er niet in slaagt om dat in Europa te realiseren, hebben wij maar één keuze: ons veto duidelijk uitspreken. De andere lidstaten zullen zich dan moeten beraden op welke wijze zij met ons tot een akkoord kunnen komen. Het is niet dat wij in een bijwagen komen, nee, wij zitten op de hoofdroute van het beleid, wij hebben gevraagd om een democratisch Europa. Als men ons dat niet kan geven, en als men vindt dat de ministers van buitenlandse zaken aan de touwtjes moeten trekken, is dat voor mij onacceptabel. Daarom heb ik in volle overtuiging tegen gestemd, hoewel ik een groot voorstander ben van samenwerking in Europa. Ik was rapporteur voor de verhouding met Japan en ik heb tien jaar lang met de Turken gediscussieerd. Let op uw zaak, wees niet bang dat wij in de bijwagen komen, daar komen wij niet in, de rest komt in een afvalbak!

Inspreker: Ik vind het vooral vreemd dat er een referendum wordt gehouden waarin mensen mogen stemmen die weinig tot geen kennis hebben van de Europese Unie, en waarin de kiezer wordt misleid door de naam grondwet, terwijl het eigenlijk een overkoepelend verdrag is. Er moet eerst een serieuze campagne komen, waarin de burger echt wordt voorgelicht: de harde feiten en cijfers over Europa, waardoor de burger zelf zijn mening kan vormen.

De heer **Doesburg**: Wat heeft u in 2005 gestemd bij het referendum? De uitslag is, zie ik, bijna fiftyfifty.

Inspreker: Ik heb ook tegen gestemd. Er is niet genoeg belangstelling voor de niet-stoffelijke, niet-economische zaken, met name voor het dierenwelzijn. Dat stuit mij enorm tegen de borst. Ik hoor zeggen dat je juist bij Europa moet zijn voor goede afspraken, maar als ik zie dat op verzoek van Europa giftige stoffen worden getest, waarvoor acht miljoen proefdieren extra worden gebruikt, vind ik dat geen goede zaak. Wij hebben soms heel goede regels die wij moeten opgeven voor de Europese regels, waarbij ik vooral doel op de veetransporten. Van de zuidelijke landen is bekend dat ze het dierenwelzijn veel minder hoog in het vaandel hebben dan wij. Daar ben ik heel bezorgd over. Wat betreft de folklore en de culturele zaken die ook gerespecteerd moeten worden, ben ik het met de andere inspreker eens; dat stierenvechten moeten wij allemaal ook maar goed vinden.

De heer **Doesburg**: Dan is nu het woord aan de Kamer om te reageren, in casu mijnheer Pechtold en de heer Ten Broeke.

De heer **Pechtold** (D66): Het zal u niet verbazen dat ik erg blij ben dat het woord democratie tijdens dit blok veel viel. Heel veel mensen hebben aangegeven weliswaar verder te willen gaan maar dat dan wel te willen laten afhangen van de mate van invloed die daarmee wordt weggegeven, niet alleen als persoon maar ook als land. Ik denk dat dit heel belangrijk is omdat het nog redelijk abstracte keuzes zijn en omdat wij nog niet weten waar wij het dadelijk over hebben en wat er in de grondwet moet komen te staan et cetera. Ik heb bij dit punt vanavond vooral opgepakt dat veel mensen dit van groot belang achten om een verdergaande keuze te doen, dat het dus ook betekent dat wij onze invloed erop houden en dat wij er als individu uiteindelijk ook op kunnen controleren. Ik noem in dit verband ook het Europees Parlement waarvan de taken en de bevoegdheden nog veel verder moeten worden uitgebreid als je verder wil gaan met het afstoten van zaken.

Ik was erg blij dat het woord referendum, hoewel ik een groot voorstander van referenda ben, nu pas viel, aangezien het anders deze discussie wel erg overheerst had. Voor mij geldt zeker bij een grondwettelijk verdrag maar eigenlijk ook bij een aangepast verdrag, juist omdat het zo kort volgt op de uitslag van de vorige keer, namelijk twee jaar, dat het weer aan de bevolking moet worden voorgelegd. Je moet voorkomen dat je datgene waarop je eerst een massaal "nee" krijgt, door het vervolgens een beetje uit te kleden en het anders te noemen, gaat bestempelen als iets waar wij alleen in Den Haag over gaan.

Ook is mij opgevallen dat heel veel mensen vinden dat er verder moet worden gepraat over Europa en de inhoud. Een van de insprekers heeft terecht aangegeven een en ander ook wel in cijfers te willen zien.

De heer **Ten Broeke** (VVD): Wat betreft de cijfers: gisterenavond waren wij in Groningen en toen waren de verhoudingen iets anders. Er waren toen veel meer mensen die in 2005 voor hadden gestemd dan nu in deze zaal. Wat dat betreft lijkt de uitslag in deze zaal iets meer op de uitslag die wij twee jaar geleden in Nederland hebben gehad. Verrassend genoeg bent u

redelijk gelijk als het gaat om een aantal van de voorstellen en de weging van wat u zou willen.

Wat ligt er nu voor bij de Kamer? Wij zijn op dit moment bezig om niet alleen u te horen maar om ook de regering uit te horen over wat zij zou willen dat er in juni wordt afgesproken. Op 23 juni ligt er geen nieuw verdrag of nieuwe grondwet, maar ligt er wel een soort van afspraak waarbinnen de regeringsleiders gaan zoeken naar misschien wel een van deze vijf opties of iets anders. Ik geef toe dat wij twee jaar lang ons mond hebben gehouden, hetgeen veel te lang is geweest. Dat is een absolute fout, maar nu zijn wij er wel mee bezig en zijn wij relatief vroeg, aangezien wij het enige parlement zijn dat dit doet en er met de regering al twee tot drie keer over hebben gesproken.

Ik bespeur hier wel dat wij door moeten met Europa. U geeft er allerlei invullingen aan. U zegt dat er meer democratie moet komen, zoals op het niveau van de Tweede Kamer. Wij moeten meer ons best doen en veel vroeger bij Europese regelgeving betrokken raken. Daarvoor zullen wij nieuwe voorstellen ontwikkelen. Wij hopen dat deze in het verdrag worden verwerkt. Balkenende zal zich daarvoor in ieder geval inzetten. Wij willen ook dat het Europees Parlement op een aantal vlakken wat meer te doen krijgt. Gisteren werd in Groningen op dit vlak een heel goede suggestie gedaan, die ik bij mijn overwegingen zal betrekken.

Er zijn ook veel vragen gesteld over het handvest. Ik hoor het belletje. Daar kan ik dus niet meer op ingaan.

De heer **Doesburg**: Er volgt nog een stelling over het referendum. De heer Pechtold komt dus nog aan zijn trekken. De vraag is de volgende.

Moet er in Nederland weer een referendum worden gehouden als er een nieuw verdrag komt?

Ik zie op het scherm dat 68% het daarmee eens is.

Inspreker: Ik heb tot uiting gebracht dat ik het daarmee niet eens ben. De Kamerleden zeggen dat er een beperkt vernieuwd verdrag moet komen, iets wat ik ook zelf vind, en dat wij ons heel goed moeten afvragen welke zaken Nederland weggeeft aan de Europese Unie. Dat is precies het decentralisatieprincipe dat wij in Nederland hanteren. Wij geven zo veel mogelijk aan de gemeenten. Als zij het niet kunnen, gaat het naar de provincie. Zaken die bij het Rijk thuishoren, gebeuren daar. Het Rijk moet alleen de dingen weggeven die beter in Europees verband kunnen plaatsvinden. Ik denk dat dit heel weinig zal zijn. Een uur geleden hebben wij er een aantal besproken. Het beeld is mij helder. Bovendien zijn wij er nog niet, want in juni vindt nog een overleg plaats tussen de Kamer en de ministers. Er wordt nog over allerlei dingen onderhandeld. Wij hebben dus echt nog geen beeld van het uiteindelijke miniverdrag. Pas als dit bekend is, kunnen wij een oordeel vellen. Bovendien trekt de Kamer weer het land in om uit te leggen wat het miniverdrag inhoudelijk voorstelt.

De heer **Doesburg**: Gisteren hebben wij deze vraag niet gesteld.

Inspreker: Ik roep in herinnering dat wij twee jaar geleden een beetje bang werden gemaakt: oorlog enzovoort. De heer Balkenende heeft twee jaar geleden beloofd om Europa in te gaan. Vorige week is hij in Spanje en Portugal geweest. Veel te laat. De heer Timmermans heeft vorige week of twee weken geleden gezegd: als wij nu weer "nee" zeggen dan missen wij de boot. Ik ben ervoor dat opnieuw een referendum wordt gehouden. Ik wil deze zaal het volgende meegeven: zeg "nee" als je tegen bent. De Kamerleden vraag ik eens tegen Balkenende te zeggen wat zij er zelf van vinden en niet met alle winden mee te waaien.

Inspreker: Vorige week was er een uitzending over het Europees Parlement. Daaruit blijkt dat Balkenende een aantal zaken heeft aangegeven op het gebied van energie en terrorismebestrijding. Laat de regering eerst haar zaken uitonderhandelen. Alles wat nu parlementair wordt besproken en openbaar is, wordt door de ambassadeurs en de landen opgeschreven. Dat geldt voor alles wat in het parlement aan de orde komt, en dus ook voor de spoeddebatten die de SP telkens aanvraagt. Ik zou zeggen: stem voor, stem tegen, stem SP!

Inspreker: Het is misschien een impopulaire mening, maar ik ben niet zo blij geweest met het referendum. Ik ben een beetje huiverig voor het opnieuw maken van een keuze tussen "ja" en "nee". Ook vanavond ervaar ik het weer als een soort mes op de keel: ja of nee, zonder enige nuance. Twee jaar geleden heb ik me er erg aan gestoord dat het nee van het referendum door allerlei partijen werd gegijzeld en uitgelegd op een manier waarvan ik helemaal niet was gediend. Ik ben erg blij met de vele nuances die vanavond worden aangebracht. Ik heb dan ook het gevoel dat ja en nee vanavond helemaal niet zo zwart-wit tegenover elkaar liggen. Dus als er een referendum komt, dan liever wel met de nuance van wat het ja en wat het nee betekent.

De heer **Doesburg**: Wie moet die informatie volgens u gaan verstrekken?

Inspreker: Dat kan het probleem zijn van een referendum. Maar als het wordt gehouden, moet er wijs worden omgegaan met de uitslag. De vorige keer hebben we dat kunnen zien. Vanavond hebben we zo veel meningen kunnen horen die ik in de afgelopen twee jaar niet of niet luid genoeg heb gehoord. Er zijn toen slechts een paar meningen erg sterk naar voren gebracht: Turkije, de euro. Hier hoor ik dat terug, maar niet overwegend. Dit gegeven moet meegenomen worden.

Inspreker: Ik denk dat er gewoon een referendum moet worden gehouden, omdat we dat willen uit het oogpunt van democratie; als je dat niet doet, zou de bevolking al helemaal haar vertrouwen in de politiek kwijtraken. Als ik heel eerlijk ben, ben ik bang dat de bevolking ook de volgende keer gewoon tegen gaat stemmen; gewoon, omdat men het niet leest en uit puur chagrijn. Ik neem het een aantal partijen erg kwalijk dat zij in de drie à vier jaren voor het referendum de boel hebben verziekt door anti-Europese sentimenten te kweken voor eigen nationaal en electoraal gewin. Later hebben ze gezegd dat zij voor het referendum waren, maar niemand in Nederland geloofde dat meer. Ik kan het de SP niet kwalijk nemen, want die is altijd tegen geweest, maar van CDA en VVD zijn het krokodillentranen als ze nu huilen dat het verdrag is afgestemd.

De heer **Doesburg**: En zo zijn we toch weer bij de dieren teruggekomen.

Inspreker: Destijds heeft Nederland tegen de grondwet gestemd. Volgens mij was er daarna de opdracht om met een verdrag te komen waar we allemaal voor zouden kunnen zijn, of waar we ons in ieder geval in zouden kunnen vinden. Ik denk niet dat we onder een referendum uit zouden kunnen komen, onder het mom van "nu zullen ze het allemaal wel goedvinden". Ik denk dat we ook niet onder een referendum uit kunnen, omdat niet kan worden gezegd dat er voor de bevolking kan worden beslist omdat alles is uitgestippeld. Daarin ben ik het helemaal eens met de heer Pechtold.

Inspreker: Ik wil mij aansluiten bij wat in het begin is gezegd. Het valt me op dat er weer veel partijpolitiek naar boven komt. Europa is meer dan alleen de Nederlandse partijen, dat is overduidelijk. Ik was tegen, maar niet omdat ik tegen Europa ben; ik weet niet anders dan dat

Europa er is. Het is wel een feit dat de Nederlandse politiek iedere keer op een laat tijdstip informatie verstrekt. Als de burger informatie wil hebben, geven de Eerste Kamer en Tweede Kamer niet thuis. Een simpel voorbeeld. In 2005 heb ik me al eens afgevraagd waarom in zo'n beetje elk land waar je komt een vlag hangt, zowel een Europese als een nationale vlag. Zo hangt er vlak over de grens in Duitsland de officiële Duitse vlag. Maar wat zie je aan de Nederlandse zijde? Helemaal niks. Het gemeentehuis is hetzelfde: alleen de Apeldoornse vlag, geen nationale vlag en zelfs geen Europese vlag. Hoe kan dan van de burger worden verlangd dat hij betrokken is bij Europa? Ik kan mij hier zo aan storen. En de politiek kan mij dit niet uitleggen.

De heer **Doesburg**: Blijft u voor de borrel, misschien kunnen ze het u daarbij uitleggen.

Ik zie hier bij deze meneer een Europees vlaggetje. Heeft u die van een stukje kaas geplukt?

Inspreker: Nee, deze vlag heb ik al jaren, want ik voel me al jaren Europeaan. Ik vind dat we deze vlag moeten handhaven, omdat die ons bindt. Zoals in het openbaar onderwijs wordt gezegd: niet apart, maar samen.

De heer **Doesburg**: En toch komt hij van een blokje kaas!

Inspreker: Ik zal een handreiking doen naar de Kamerleden. Een referendum over het grondwettelijk verdrag in deze vorm is onuitvoerbaar. Het is te complex. Ik geef de Kamer in overweging om elk onderdeel -- het bestuur van de Unie, de positie en de taak van het Europees Parlement, de taak die wij menen te kunnen toevertrouwen aan Europa -- apart te onderzoeken. Dan zou ik aan het einde van de discussie het gevoel hebben dat de vraag over het al dan niet houden van een referendum in een ander daglicht komt te staan. Dan kan ik mij voorstellen dat sommigen besluiten dat een bepaald punt een zwaarwegende rol heeft gespeeld. Zij zijn dan bereid om akkoord te gaan zonder eerst opnieuw over een referendum te spreken.

De heer **Doesburg**: Bedankt voor deze aanbeveling.

Inspreker: Ik leg graag uit waarom ik "oneens" heb gestemd. De Europese grondwet is een complex document; 448 artikelen en ik meen 63.000 woorden. Het probleem is veel te complex om in een referendum aan de bevolking, de gewone man, voor te leggen. Daarom heeft het waarschijnlijk twee jaar geduurd voordat wij een beetje begrepen waarom "nee" is gezegd. Balkenende denkt dat het om de vlag en om het volksliedje ging. De Nederlandse Grondwet is een veel belangrijker document voor ons en dat wordt nooit aan een referendum onderworpen. Zelfs de kleinste wijziging die goed uitlegbaar is, wordt niet aan de Nederlandse bevolking voorgelegd. Dat hoeft ook niet want wij denken dat wij daarvoor deskundigen hebben.

De heer **Doesburg**: Er vinden wel extra verkiezingen plaats.

Inspreker: Ik vind het onderwerp veel te complex om een referendum over te houden.

Inspreker: In principe zou een referendum niet nodig moeten zijn. Er is een parlement gekozen en daarin zitten de deskundigen. De vorige keer is echter gebleken dat de bevolking anders denkt dan de deskundigen. Ik vind deze bijeenkomst een goed initiatief van onze Tweede Kamer. Ik hoop dat zij daarmee doorgaat in de komende jaren, niet alleen over

Europa maar ook over andere zaken, en dat zij daarna een goede beslissing kan nemen over wat goed is voor ons volk. Iedereen praat op de eigen manier en heeft eigen belangen. De Kamer kan met deskundigheid de algemene belangen afwegen en besluiten wat het beste is.

Inspreker: Ik heb een korte vraag voor de heren achter de tafel. Misschien loop ik wat te ver vooruit, maar ik stel mijn vraag toch. Stel dat er een referendum komt en de bevolking weer "nee" stemt, is er dan een plan B?

Inspreker: Ik sluit graag aan op wat daarnet is gezegd. Wij hebben een parlementaire democratie zonder referenda. Ik ben daar ook tegen. Ik ben nu weer tegen en dat was ik toen ook. Het argument dat het volk één keer heeft gekozen en nu dus nog een keer moet kiezen, vind ik op zich wel goed maar geldt niet voor mij. Ik vind dat politici het volk moeten leiden. Politici moeten niet geleid worden door het volk.

De heer **Doesburg**: Oké. Het is gehoord. Ik geef het woord aan de heren Blom van de PvdA en Koffeman van de Partij voor de Dieren voor een reflectiemoment van twee minuten.

De heer **Blom** (PvdA): De zin staat er in gebiedende wijs en ik zou liever hebben dat het woordje "moet" wordt vervangen door "kan". Als lid van de PvdA ben ik principieel voorstander van het raadgevend referendum. Dat staat ook in het verkiezingsprogramma. Dat raadgevend referendum mag echter niet georganiseerd worden door het parlement. Het moet een initiatief vanuit de bevolking zijn. Dat geldt niet alleen voor een nieuw Europees verdrag maar ook voor een heleboel andere onderwerpen.

Het is een als-danvraag, die je alleen kunt beantwoorden als je het verdrag kent. Ik refereer aan mijn eigen verkiezingsprogramma, waarin staat dat het voor de hand ligt dat het verdrag wordt voorgelegd als het een grondwettelijk karakter heeft. De PvdA is een van de initiatiefnemers geweest van het eerste referendum. Of dat zo slim was, weten wij natuurlijk niet. Als er een soortgelijk verdrag komt, ligt het voor de hand om het weer per referendum voor te leggen. De vraag of het moet, kan ik echter nog niet beantwoorden omdat te veel zaken nog onduidelijk zijn. Als wij er al voor zijn, moet de bevolking het initiatief nemen.

Ik maak me er wellicht niet populair mee, maar ik was het eens met de mijnheer die zei dat je als politicus meer vanuit je eigen ideeën moet opereren in plaats van te veel te luisteren naar de bevolking. Voor een deel is dat waar, maar niet helemaal. Die kloof tussen burger en politiek is uiteraard niet ontstaan doordat wij zoveel luisteren. Dat moeten wij dus meer gaan doen. Een vriend van mij die gedeputeerde in de provincie Zeeland was, Thijs Kramer -- vorig jaar is hij overleden door een tragisch ongeluk in China -- zei ooit tegen mij: Luuk, bedenk dat draagvlak de natuurlijke vijand van ambitie is. Daar moeten wij maar eens over nadenken.

De heer **Doesburg**: Dat gaan wij zeker doen. Het woord is aan de heer Koffeman.

De heer **Koffeman** (PvdD): In 2005 is een grote kloof tussen burger en politiek blootgelegd: 85% van de politiek was voor de Europese grondwet maar de bevolking zei massaal nee. Als de bevolking je als politiek een mandaat geeft en zegt het ermee eens te zijn, kun je zelf aan de slag gaan met de nadere invulling. Als de bevolking echter massaal een andere mening heeft, kun je als politiek niet zeggen: wij weten nu wel zo'n beetje wat jullie vinden, dus laat ons maar een vereenvoudigd verdrag samenstellen. Als je de kloof tussen bevolking en politiek niet wilt vergroten, moet je de bevolking opnieuw om een uitspraak vragen: jullie hebben toen nee gezegd, wat vind je hiervan? Als je dat niet vraagt, ga je voorbij aan een goede campagne uit het verleden van Sire: als een meisje nee zegt, dan bedoelt ze ook nee. De

helpt van de kiezers is meisje en ik denk dat het ook geldt voor heel veel jongens. Als je eigenlijk iets anders hoopt, moet je dat opnieuw duidelijk vragen.

De heer **Doesburg**: Dank u zeer. Wij gaan naar het derde en laatste blok. Daarvoor hebben wij nog twee stellingen of kapstukken. Daarna dalen wij af om wat te drinken.

Wij gaan het hebben over uitbreiding van de EU. Moet er worden uitgebreid? Er zijn nu 27 landen en 21 talen. Het is een complex geheel, een lappendeken. Moet die groter worden, ja of nee? U ziet de eerste stelling: De voorwaarden voor toetreding tot de Europese Unie van nieuwe landen moeten strenger worden.

De uitslag: bijna 50% is het daarmee eens. De voor de hand liggende vraag is: waarom moet het strenger worden? Tenzij u natuurlijk anders hebt gestemd.

Inspreker: Ik heb "oneens" gestemd. Het gaat niet om strenger of minder streng maar om politieke afwegingen. Wij hebben een aantal Europese landen min of meer de Unie binnengesmokkeld door soepel te zijn met de regels. Er is een anti-Turks sentiment dat ervoor zorgt dat velen vinden dat de regels strenger moeten worden. Ik vind het belangrijk dat Turkije binnen de EU komt. Wij moeten heel concreet en eerlijk met de regels omgaan.

De heer **Doesburg**: Dank u wel. Er zijn mensen op de achterste rij die zich verschansen en niet omhoog komen, maar nu wel.

Inspreker: Turkije is voor 98% een Aziatisch land en hoort dus niet bij Europa. Door de machthebbers wordt het niet verteld, maar het gaat vooral om de olie, waarover het Midden-Oosten beschikt. Kijk maar naar websites als Globalresearch.ca. De werkelijke gedachte achter de Europese Unie mag niet bekend worden.

Inspreker: Ik ben het niet eens met de stelling. Wij hebben namelijk al de Kopenhagencriteria. Deze moeten strikt en consequent worden toegepast.

Inspreker: Ik ben erg pro-Europa en van mij mag elk land lid worden, als het maar aan de voorwaarden voldoet. De regels hoeven niet strenger te worden gemaakt, maar zij moeten wel worden gehandhaafd.

Inspreker: Ik wil dat de regels strakker worden en dat zij streng worden toegepast.

Inspreker: Voor mij is de vraag: wat beogen wij? Ik denk veel meer in de geopolitieke richting. Hoe kunnen wij de Europese gemeenschap versterken? Toetreding van landen als Oekraïne en Turkije is voor mij voorwaarde om in het geopolitieke spectrum een rol te kunnen spelen. Dergelijke landen vormen voor ons de poort naar de industrie en de energie en zijn nodig om de Europese Unie uiteindelijk te kunnen uitbouwen tot een heel sterke economische gemeenschap. Met de heer Oud zeg ik: zij moeten wel de tien geboden onderschrijven. Uiteindelijk moeten zij respect hebben voor anderen en voor hun mening. Dat is voor mij het criterium. Ik pretendeer niet dat Europa weet hoe het moet. Ik ben geen "Prinzipienreiter" en wil geen ethisch reveil. Uiteindelijk wil ik boter bij de vis. Het gaat mij om het behartigen van de belangen ten behoeve van welvaart en welzijn van het Europese volk.

Inspreker: Ik ben het helemaal eens met degenen die zeggen dat de voorwaarden niet strenger hoeven te worden, maar dat zij gehandhaafd moeten worden. De uitbreiding van de Europese Unie staat op stapel: Kroatië komt erbij, en de westelijke Balkan zit in de

wachtkamer. Ik denk dat het hele Europese continent in de Europese Unie moet worden vertegenwoordigd. Turkije moet er natuurlijk ook bij. Het is wel goed om aan de buurlanden van de Europese Unie aan te geven waar de Europese Unie ophoudt. Ik denk dan aan landen die in de buurt liggen, zoals in Noord-Afrika en verder rond de Middellandse Zee. De Europese Unie heeft daarmee al allerlei banden. Ik denk dat het goed is om aan te geven welke landen in elk geval niet in aanmerking komen voor toetreding. Zij weten dan ook waar zij aan toe zijn.

Inspreker: Een vorige spreker zei dat men aan de tien geboden moet voldoen. Die zijn niet alleen christelijk, maar universeel. Wij moeten dan echter tevens naar onszelf kijken; laten wij de tien geboden nu ook eens toepassen. Dat geldt bijvoorbeeld voor: gij zult niet doden en doe een ander niet aan wat je zelf ook niet wilt ondergaan. Dat geldt natuurlijk ook voor dieren.

Inspreker: De grondrechten zijn volgens mij gelijkwaardigheid van man en vrouw en de universele rechten van de mens. Dat is de essentie van onze Europese beschaving en cultuur. Ik vind dat de landen die erbij komen, ook aan deze criteria moeten voldoen.

Bovendien ben ik van mening dat de Europese Unie voorshands niet moet uitbreiden. De onderhandelingen daarover moeten dan ook gestopt worden. Het gaat er niet om dat de Europese Unie zo groot mogelijk wordt, maar zo goed mogelijk. Wij hebben er de hele avond over gesproken dat wij in eigen kring nog lang niet rijp zijn. Laten wij daar dus eerst voor zorgen. Er zijn nu 27 lidstaten, waarvan er 12 in de afgelopen tijd bij zijn gekomen. Dat zijn dus nieuwelingen. Nogmaals, laten wij er eerst voor zorgen dat in eigen kring de boel geregeld is. Daarna kan de volgende stap gezet worden.

Inspreker: Inderdaad is de vraag nu niet of er andere landen moeten toetreden. De vraag is namelijk eerst hoe wij de Europese Unie op orde krijgen, zodat nieuwe landen kunnen toetreden. Laat eerst de Rekenkamer maar eens de begroting van het Europees Parlement een aantal keren achter elkaar goedkeuren, voordat er nieuwe landen bij betrokken worden. De zaken in de huidige Europese Unie zijn immers nog helemaal niet op orde.

Inspreker: Ik ben het daar helemaal mee eens. Ik denk dat wij eerst Europa zelf op orde moeten krijgen en de bureaucratie moeten wegnemen, voordat wij kunnen uitbreiden.

Inspreker: Misschien heeft het volgende er helemaal niet mee te maken, maar ik wil het toch opmerken. Er wordt steeds gesproken over dierenwelzijn. Ik ben het volkomen eens met wat daarover is opgemerkt. Op dat gebied zijn er nog veel misstanden. Ik heb toch het idee dat het nu een beetje te gek wordt. Dat wordt ook als een sprookje gezien. De dieren kunnen ook ziek worden; bovendien kunnen zij ziektes overbrengen.

Wij zien nu al dat bijna in het hele land de tekenpopulatie zo groot is dat wij wat dat betreft van een nationale ramp kunnen spreken. Hoe komt dit zo? Vroeger leefden de dieren diep in het bos. Er werd gewoon gejaagd. Heel vroeger was dat ook nodig, want men moest eten. Tegenwoordig mag je niet meer jagen. Daardoor komt er steeds meer groot wild. De meeste mensen weten niet hoe de voortplanting van de teken verloopt. Dat moet ook maar eens op de lagere scholen uitgelegd worden. Een volwassen teek paart namelijk op groot wild. Daardoor wordt er een pakketje van 2000 tot 3000 eitjes gevormd. Dat pakketje valt op de grond. Tegenwoordig zijn er allemaal randen met bloemen. Dat is heel prachtig en dat zou heel mooi zijn, als daar niet ook het groot wild overheen zou lopen. Terwijl zij dat doen, laten zij hun pakketjes van tekeneitjes vallen. Door alle zaadjes zijn er heel veel muizen. Daar komen de teken op terecht. Vervolgens worden de mensen geprikt door de teken; daardoor worden zij ziek. Ik ben bang dat, ook omdat de testen voor de bloedtransfusie niet voldoende

zijn, wij straks allemaal ziek worden. Ik zeg dit allemaal omdat ik dit punt onder de aandacht wil brengen.

Inspreker: Ik weet niet wat de vorige spreker hiermee wilde zeggen. Het kwam op mij over dat zij voorstander is van de jacht, omdat dat beter zou zijn voor de bestrijding van de teken. Dan moet ook gezegd worden dat juist door de jacht, als er in een bepaald gebied dieren worden afgeschoten, andere dieren naar dat gebied trekken. Wat de vorige spreker zei, was dus een beetje onzin.

De heer **Doesburg:** U gaat hierover bij de borrel verder praten. In ieder geval is het onderwerp dieren vaak aan de orde gesteld.

De heer **De Roon** (PVV): De hele avond heb ik met heel veel plezier geluisterd naar alle aangevoerde argumenten. Hiermee zeg ik niet dat ik het overall mee eens ben.

In het bijzonder heb ik met veel plezier geluisterd naar de argumenten die naar aanleiding van deze stelling te berde zijn gebracht. Een van de meest waardevolle dingen die hierover gezegd is, dat de Oost-Europese landen eigenlijk Europa binnengesjoemeld zijn. Ik denk dat dit waar is. U als burger zijn daarover nooit vragen gesteld. Er is u nooit gevraagd of u het ermee was dat de Oost-Europese landen erbij kwamen. Er is u ook nooit gevraagd of u het ermee eens was dat er gesjoemeld werd om ze maar binnen te halen. Het is gebeurd. Ze zijn nu binnen en we zijn nu met 27 landen. Ik denk dat wij er een aantal heel zwakke broeders bij hebben gekregen. Met name Roemenië en Bulgarije zijn op de punten rechtsstaat en democratie buitengewoon zwakke landen op dit moment. Wij zullen er nog een hele dobber aan hebben voordat zij op echt Europees niveau zijn gekomen. Dat is de reden dat ik en mijn partij zeggen dat op dit moment de Europese Unie zeker niet verder moeten worden uitgebreid met andere zwakke broeders zoals Turkije of de Oekraïne. Dat zijn nog zeer instabiele landen waar het leger binnen de kortste keren met de hand aan het geweer staat om met scherp te schieten. Ik wil daarmee zeggen dat eerst maar eens de Europese situatie gestabiliseerd moet zijn, voordat wij er nog meer zwakke broeders bij halen. Als men over dat met scherp schieten straks nog apart met mij wil praten, doe ik dat ook met alle plezier.

De heer **Pechtold** (D66): De naam Europa komt van een prinses die ooit ontvoerd werd door de oppergod Zeus. Zij kwam uit de streek die wij nu Libanon noemen. Daarmee wil ik aangeven dat ideeën over wat Europa is door de jaren heen kunnen veranderen. Als wij twintig jaar geleden elkaar hadden gevraagd waar de grens van Europa ophoudt, hadden wij misschien een grens halverwege Duitsland aangewezen. Voor mij geldt -- ik vond dat een heel belangrijk woord hier vanavond -- dat wij consequent moeten zijn. De sentimenten die er eerst voor zorgden dat wij wat snel zijn gegaan -- tien landen in één keer -- leiden er nu toe dat wordt gevraagd of er strengere regels moeten zijn. De vraag had ook kunnen zijn of zij zo moeten blijven of dat zij anders moeten. Er is kennelijk het gevoel dat wij iets te snel zijn gegaan. Daarmee ben ik het wel eens.

Nu is een pas op de plaats aan de orde om het been te kunnen bijtrekken. Ik zou dat niet van toepassing willen laten zijn op landen waar de toekomst van Europa zeker wel ligt. Turkije kan vooral door zijn samenstelling, ook religieus, een zeer waardevolle bijdrage leveren aan Europa. Als Europa een vredesmacht vormt, kan het ervoor zorgen dat die multicultureel, multi-etnisch en multireligieus is samengesteld en dat Europa daardoor veel meer draagvlak heeft in de wereld. Daarnaast zijn die landen, met name de Oekraïne, misschien in de verre toekomst een poort naar de continenten waarmee wij in de 21ste eeuw niet alleen de concurrentie moeten aangaan, maar ook zullen moeten samenwerken.

De sentimenten hebben misschien even overleefd, zowel naar de positieve als de negatieve kant, maar uiteindelijk is het belangrijkste wat ik nu heb gehoord dat wij uiteindelijk consequent moeten zijn. Uiteindelijk moeten wij die bevolkingen ook belonen wanneer zij hun regimes -- vergeet niet dat van de huidige 27 landen er 13 nog niet zo lang geleden dictaturen waren -- via democratie aanzetten om te veranderen. Waar zij nu met scherp schieten afschaffen, gaat de Partij voor de Vrijheid het dadelijk in Nederland tegen voetbalhooligans invoeren.

(Applaus)

De heer **Doesburg**: Wat doet het ons veel deugd dat niet aan partijpolitiek wordt gedaan deze avond.

Ik moet u ook een groot compliment geven. Ruim twee en een half uur in een zaal over politiek praten is niet niets. Wij hebben nog een stelling en een reflectieronde van de Kamerleden voor de boeg.

Welke landen mogen lid worden van de Europese Unie? U mag meer landen aangeven. U mag zelfs alle twaalf mogelijkheden kiezen. Dat zou wel onlogisch en inconsistent zijn, want de laatste keuzemogelijk is geen. U kunt ook voorstellen om andere landen voor toetreding in aanmerking te laten komen.

(De uitslag verschijnt op het scherm.)

De heer **Doesburg**: Zojuist werd gerefereerd aan het songfestival. Wij zullen er zoiets maar niet van maken, maar de uitslag is opvallend. Zwitserland krijgt 62%. Dat land komt in de stemming met kop en schouders boven de rest uit. Turkije krijgt 40%. Noorwegen, IJsland en Zwitserland scoren hoog. Waarom zou dat zo zijn? Wie wil een toelichting op zijn stemgedrag geven?

Inspreker: Ik heb ook gestemd voor Noorwegen, IJsland en Zwitserland. Dat zijn stabiele landen en het is ontzettend belangrijk dat je stabiele landen binnenhaalt, landen met een goede democratie en landen waar de mensenrechten goed worden gehandhaafd. Bij de landen met de nummers 2 tot en met 8 moet je nog maar afwachten hoe zij zich gedragen. Laat die landen zich eerst eens ontwikkelen en dan kunnen wij bepalen aan de hand van welke criteria wij ze zullen beoordelen.

De **Doesburg**: Dus in principe mogen die landen wel toetreden maar...

Inspreker: Ze moeten nog even wachten. Destijds heb ik ook tegen gestemd, omdat alles te snel ging. Als je al die landen er weer bijhaalt, kan de Nederlandse bevolking het tempo niet bijbenen.

Inspreker: Ik wil van de gelegenheid gebruik maken om een aantal partijen en met name de Socialistische Partij en de Partij voor de Vrijheid er met nadruk op te wijzen dat een eventuele discussie over een grondwettelijk verdrag of over een verdrag zonder grondwettelijk karakter niet misbruikt moet worden voor politieke doeleinden. Men mag niet naar aanleiding van een eventueel Europees verdrag nu al een discussie over Turkije gaan aanzwengelen. Turkije is niet aan de orde. Dat land zal ook niet ter sprake komen als wij voor de vraag staan of wij een nieuw verdrag moeten goedkeuren. Over de toetreding van Turkije zouden wij in 2015 of in 2020 nog wel een referendum kunnen houden, maar niet nu.

Inspreker: Ik heb eigenlijk voor toelating van nagenoeg alle genoemde landen gestemd. Wat mij betreft mogen in principe al die landen lid worden van de Europese Unie, mits zij voldoen aan de voorwaarden die de Europese Unie heeft gesteld. Aan die voorwaarden moet eenduidig, consequent en van a tot z worden voldaan. Er mag niet gesjoemeld en gemarchandeerd worden. Dat is gebeurd bij de landen die het laatst zijn toegetreden. Ik moet er wel bij zeggen dat de bevolking van Noorwegen en Zwitserland bij referendum al twee keer nee tegen Europa heeft gezegd. Maar goed, de aanhouder wint.

De heer **Doesburg**: U zei voor nagenoeg alle landen te hebben gestemd. Voor welke niet?

Inspreker: De Oekraïne. Dat heeft te maken met het feit dat wij met toelating van dat land waarschijnlijk knetterende ruzie met de heer Poetin krijgen. Hij beschouwt dat land nog steeds als zijn achtertuin. Maar goed, er blijven dan nog tien landen over. Dus wij kunnen even vooruit.

Inspreker: Ik wilde eigenlijk zwijgen, maar nu hoor ik dat de Oekraïne zeker niet bij de Europese Unie moet horen. Ik wijs erop dat daar destijds een revolutie is geweest om democratie in te voeren. Mensen hebben eindeloos op dat plein overnacht. Ik vind het dan eigenlijk een grof schandaal als over de Oekraïne geringschattend wordt gesproken. Ik zou erop willen wijzen dat Turkije met stip, na de drie rijke landen, ook als volwaardig lid van de Europese Unie wordt voorgedragen.

De heer **Doesburg**: Uw punt is duidelijk.

Inspreker: Wij hebben het nu over de criteria gehad en er is gezegd dat er nogal wat gesjoemeld zal zijn. Dat zal waarschijnlijk met Roemenië en Bulgarije geweest zijn. Ik denk dat wij pas op de plaats moeten maken. Wij hebben nu een aantal landen erbij gekregen. Er zijn criteria en zij hebben zich werkelijk het vuur uit de sloffen gelopen om bij de Europese Unie te komen en de wetgeving aan te passen. Maar er is iets moeilijkers met bijna al die Oost-Europese landen aan de hand. Zij zijn maar vijftien jaar met de democratie in aanraking geweest. Nu zij binnen de Europese Unie zijn, zie je dat het ineens niet meer zo hoeft met de hervormingen. Je ziet daarbij dat de politieke cultuur achterblijft, terwijl er heel creatieve ontwikkelingen zijn waarvan wij in West-Europa kunnen leren.

De heer **Doesburg**: U bent descriptief, beschrijvend. Als u het naar de Kamer vertaalt, zegt u dan: Kamer, let op?

Inspreker: Ik zou voorlopig de nieuwe lidstaten laten rijpen totdat er een nieuwe generatiewisseling is van politici daar. Het gaat erom dat de jonge mensen aan onze normen en waarden voldoen, niet de oude generatie. Laat eerst dat proces rijpen en laten wij dan denken aan nieuwe lidstaten.

De heer **Doesburg**: Dank u wel.

Inspreker: Ik mis de criteria van de geografie. Wij spreken over Europa en dat heeft bepaalde grenzen.

De heer **Doesburg**: Waar liggen die volgens u?

Inspreker: Dat is geografisch bepaald. Het loopt van de Noordelijke IJszee, de Atlantische Oceaan -- IJsland hoort erbij -- en de Middellandse Zee door de Bosporus richting de Zwarte Zee en bij de Oeral houdt het op.

De heer **Doesburg:** Maar de Bosporus gaat dwars door Turkije. Wat doen wij dan?

Inspreker: Daarom is Turkije altijd zo'n heikel punt: is dat een Europees land of is het een Aziatisch land?

De heer **Doesburg:** En wat vindt u?

Inspreker: Ik vind persoonlijk dat het een Aziatisch land is, maar Rusland is ook zo'n land. Is dat een Europees land of is het een Aziatisch land?

De heer **Doesburg:** Het criterium is aangelegd en de bel heeft geklonken.

Inspreker: Ik wil niet zeggen dat Turkije geen lid mag worden van de Europese Unie. Maar wij moeten heel duidelijke grenzen stellen, met name omdat er landen in Noord-Afrika zijn die ook zo graag lid willen worden. Wij moeten duidelijkheid geven: mag dat wel op termijn of niet?

De heer **Doesburg:** Dat punt is duidelijk.

Inspreker: Ik wil even reageren. Iemand zei dat hij het een schande vond dat Turkije en Oekraïne er niet bij mogen, maar zowel Turkije als Oekraïne is de laatste tijd in opspraak geweest omdat de situatie daar nog steeds niet stabiel is. In Turkije is de seculiere staat nog niet gevestigd, want die stond nog onder druk en in Oekraïne was er een rel tussen de president en de premier.

De heer **Doesburg:** Het is duidelijk.

Inspreker: Ik zou nog wel eens een discussie over seculariteit willen hebben...

De heer **Doesburg:** Dat doen wij straks bij de borrel.

Inspreker: Ik mis nog een aantal landen en ook het opt-out systeem. Wat gaan wij doen met landen die niet voldoen, ook binnen de huidige Europese Unie, aan de standaarden van de Unie? Hoe ga je het aanpakken, als in een bepaald land bijvoorbeeld de PVV aan de macht zou komen?

De heer **Doesburg:** U pleit voor een sanctionering van wangedrag?

Inspreker: Wat doe je als bijvoorbeeld de mensenrechten niet meer worden gerespecteerd? Als er homofobe Polen aan de macht komen, wat ga je daarmee doen en wat zou je daartegen kunnen doen?

De heer **Doesburg:** Het is duidelijk de omkering van een punt dat aan de Kamer wordt meegegeven. Ik geef mevrouw Strik en mevrouw Wiegman ieder twee minuten voor een laatste reflectie. Daarna horen wij alle leden nog even over hun bevindingen van deze avond.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Je merkt dat de reacties op de laatste twee stellingen heel erg door elkaar lopen. Dat vind ik ook heel logisch, want als je het over criteria hebt, dan zie je landen voor je: die wel, die niet. Als je zo'n lijstje moet maken, vraag je je ook af of zij wel aan die criteria voldoen. Het zal altijd bij elkaar moeten worden gelegd. Als je al een voorkeur hebt voor een bepaald land, moet het natuurlijk aan die criteria voldoen. Dan zou ik ook zeggen wat gelukkig eigenlijk iedereen in deze zaal zei: die criteria hoeven niet strenger, maar je moet er consequent mee omgaan. Turkije wordt hier niet zo heel hoog gewaardeerd, maar toch zijn er aardig wat mensen die Turkije erbij willen hebben. Daarvoor geldt dat je niet lopende de onderhandelingen de criteria kunt gaan verscherpen, want dan meet je met twee maten. Je zou ook met twee maten meten als je ze nu strenger maakt, terwijl heel veel huidige lidstaten er dan niet meer aan zouden voldoen. Turkije is een heikel punt, maar daar wordt al lang mee onderhandeld. Wij vinden heel duidelijk dat Turkije moet worden toegelaten op het moment dat het aan de criteria voldoet. Maar dat zal waarschijnlijk nog een aantal jaren duren.

Je merkt aan de zaal dat de toetreding net is geweest. Mensen zeggen dat het allemaal erg snel gaat, zodat zij vragen om een pas op de plaats. Maar vooral met de Balkanlanden wordt al heel lang gepraat, ook op basis van de nu bekende criteria. Ik ben heel bang dat, als je voor hen de grens dichtgooit, je ze in een isolement drijft, wat heel ongunstig zou uitpakken voor de democratische hervorming die zij op dit moment aan het doorzetten zijn.

(Applaus vanuit de zaal)

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie): Als ik goed naar de zaal heb geluisterd, hoor ik twee verschillende dingen. Aan de ene kant het geluid dat het de afgelopen jaren erg snel is gegaan. Aan de andere kant merk ik ook heel veel ruimhartigheid. Een heel wezenlijke vraag die hieraan vooraf moet gaan, is dat goed wordt nagedacht over waar wij naar toe willen met Europa en waar de grenzen liggen, niet alleen beleidsinhoudelijk, maar ook geografisch.

De Kopenhagencriteria zijn genoemd als belangrijk item. Ik denk dat het goed is als ze in het nieuwe verdrag worden opgenomen. Door het noemen van allerlei data is een ongezonde druk ontstaan, ook richting nieuwe lidstaten. Daar moeten wij in het vervolg voorzichtig mee zijn. Laatste punt: het is zo zwart-wit: wel of geen EU. Maar wij hebben ook een Europees nabuurschapsbeleid, waarmee wij veel meer moeten doen.

De heer **Doesburg**: Ik geef de Kamerleden kort de gelegenheid aan te geven, wat zij van vanavond meenemen naar Den Haag.

De heer **Jasper van Dijk** (SP): Ondanks alle beperkingen vind ik dit een heel zinvolle avond. Uw meningen zijn verdeeld, de onze ook. Wat ik kan doen, is mij gesterkt voelen in bepaalde opvattingen die ik van u heb gehoord. Eentje daarvan is bijvoorbeeld of je nu wel of niet een referendum moet houden. U was daar heel overtuigd in. Een andere is dat u het belang van Europa in het algemeen heel duidelijk hebt gemaakt. De EU en het lidmaatschap van Nederland daarvan staan voor mij niet ter discussie, daar gebeuren heel zinvolle dingen. Wij moeten wel een pas op de plaats maken, mede dankzij het referendum van twee jaar geleden, en er moet van onderop worden gebouwd.

U kunt natuurlijk altijd nog reageren. Mijn partij kunt u altijd benaderen via de mail, wanneer dan ook.

De heer **Ten Broeke** (VVD): Voorzitter. Ook ik wil graag mijn waardering ervoor uitspreken dat u hier de gehele avond geweest bent. Ondanks het prachtige weer bent u toch in groten

getale opgekomen. Ik hoop dat wij u een beetje het gevoel hebben kunnen geven dat wij ook werkelijk naar u hebben geluisterd. Dat doen wij natuurlijk door een aantal dingen in onze rugzak mee te nemen. Bij de eerste stelling was het voor mij heel helder. Het verhaal van de mensen die hebben aangegeven geen behoefte te hebben aan een Europese veiligheidsdienst kan ik ondersteunen en neem ik zeker mee terug.

U heeft aangegeven dat u in brede zin door wilt met Europa, maar dat u graag zou zien dat er grenzen aan zaten. Het was niet altijd even duidelijk hoe u die grenzen wilde plaatsen maar er was een redelijk brede overeenstemming over dat de Kopenhagencriteria waar de meest elementaire beginselen in staan, in zo'n nieuw verdrag moeten komen te staan. Dat is een punt dat ik ook zal meenemen.

Het allerbelangrijkste vond ik dat u vooral door wilt met Europa. Dat willen wij ook. Die kar moet uit de modder. En daar hebben wij nieuwe spelregels en een slank verdrag voor nodig.

De heer **De Roon** (PVV): De belangrijkste opinie die ik bij grote meerderheid vanuit deze zaal heb mogen horen, is dat er een nieuw referendum moet komen over het opvolgende verdrag. Ik denk dat u daarmee een heel verstandige keuze maakt. De belangrijkste reden voor mij om voor een nieuw referendum te zijn, is dat in dat opvolgende verdrag hoogstwaarschijnlijk vetorechten worden opgegeven. Een aantal mensen hier heeft daarvoor ook gepleit. Realiseert u zich overigens wel twee dingen. In de eerste plaats dat het kan betekenen dat straks 484 miljoen andere Europeanen beslissen over wat er in ons land met 16 miljoen inwoners op allerlei punten moet gebeuren. In de tweede plaats geldt dat een weggegeven vetorecht praktisch niet meer is terug te halen.

De heer **Ormel** (CDA): Ik dank u voor uw visies op Europa. Ik heb gemerkt dat deze divers zijn, ook vanachter de tafel. Laten wij wel zijn, er zijn veel Nederlanders die liever in de foto van gisteren leven. Wij moeten deze mensen meenemen. Wij moeten Europa acceptabel maken. Dat is niet alleen onze taak maar ook uw taak. Mijn visie op Europa is dat Europa in zijn kern een waardengemeenschap is die is geworteld in de joods-christelijke en humanistische tradities. Europa is een intensief samenwerkingsverband van soevereine staten en zal geografische grenzen moeten hebben, waarover wij een intensief debat zullen moeten voeren. Europa moet het Europa zijn van de gespreide verantwoordelijkheid. Wij moeten zo veel mogelijk op gemeentelijk, provinciaal en landelijk niveau regelen wat daar te regelen valt. Europa moet een solidair Europa zijn. Dat heeft u heel duidelijk gemaakt vanavond. Europa moet ook een duurzaam Europa zijn, maar bovenal moet Europa een democratisch Europa zijn. En daar moeten wij met z'n allen heel veel huiswerk voor doen.

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie): Ik dank u voor uw inbreng deze avond. Ik vond het echt heel waardevol. Er is hier over Europa gedebatteerd zoals het altijd zou moeten, namelijk over de vraag waarover Europa wél en juist niet zou moeten gaan. Uw meningen waren heel divers en dat heeft mij gescherpt. U heeft zelf ook aangegeven dat het er nu op aankomt om dingen af te gaan wegen. En dat zullen wij zoals wij hier achter de tafel zitten in alle verscheidenheid gaan doen. Wij maken afwegingen en wij geven een pakketje mee aan het kabinet dat vervolgens de onderhandelingen met heel veel andere landen gaat voeren. Het wordt een stukje geven en nemen. Ik wil echt gaan toetsen of het nieuwe verdrag Europa transparanter, efficiënter en democratischer maakt en dichter bij de burgers brengt.

De heer **Koffeman** (PvdD): U heeft zich vanavond allemaal zeer betrokken getoond en heel verstandige dingen gezegd. Ik denk dat wij allen van mening zijn dat Europese samenwerking

heel erg belangrijk is, maar ik heb ook heel veel gehoord dat het dan wel consequent en democratisch moet. Ik denk dat daar de prioriteit moet liggen: een democratisch en consequent Europa. Dat is een Europa waar burgers achter kunnen staan.

Ik merk ook dat u eigenlijk heeft aangegeven dat u niet alleen vanavond betrokken wilt zijn, maar betrokken wilt blijven bij die besluitvorming. U wilt ons niet terugsturen naar Den Haag en het ons maar laten uitzoeken. U wilt mee blijven beslissen daarover. Ik denk dat dit heel verstandig is. Een nieuw referendum is een heel duidelijke wens van u.

Uit de zaal blijkt ook dat niet alleen het recht van de sterkste, maar ook het belang van de zwakste gewogen moet worden. In die zin ben ik erg blij met de roep om meer aandacht voor dieren, natuur en milieu, en daarmee ook voor mensen.

De heer **Pechtold** (D66): Ik wil u ook hartelijk danken. Ik vroeg mij af wat er in hemelsnaam uit zo'n avond zou komen, maar doordat de ja- en nee-stemmers in deze zaal goed waren verdeeld, heeft een inhoudelijke discussie plaatsgevonden. Bij mij is vooral blijven hangen dat wij moeten afmaken waarmee wij zijn begonnen. Daarbij kan het gaan om de inhoud, de democratie of de nieuwkomers: als je afspraken maakt, wees dan consequent, houd elkaar daaraan en ga daarin door. Het was ook een oproep aan het parlement om meer te praten met de bevolking, over een land dat toetreedt, het klimaat, enz. Dat gebeurt naar mijn gevoel ook veel te weinig.

Tot slot was ik erg blij dat toch een grote meerderheid zegt dat wij, als wij uw mening een keer hebben gevraagd, die ook een tweede keer moeten vragen.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Ik ben erg onder de indruk van uw inzet en uw betrokkenheid bij Europa. U heeft drie uur lang geconcentreerd naar elkaar geluisterd en uw mening gegeven, terwijl ongeveer de helft van u bij het referendum "nee" heeft gestemd. Dat geeft heel duidelijk aan dat het geen "nee" was omdat Europa te ver weg stond, of omdat u geen Europa wilde. Dat heeft mij veel goed gedaan. Er zijn bepaalde ideeën over Europa die uiteenlopen. Een referendum geeft alleen de mogelijkheid om "ja" of "nee" te zeggen en dat maakt het zo lastig. Er zit zoveel nuance onder. Die moeten wij er veel meer bij betrekken. Ik heb onder andere gehoord dat Europa veel meer moet zijn dan markt. Als Europa wil groeien, moeten daar juist andere aspecten bij komen. Daar horen die sociale grondrechten bijvoorbeeld bij, net als veel meer democratie. Hoe krijg je iets wat in 50 jaar ontwikkeld is, zoals een verdrag, meer compleet?

De heer **Blom** (PvdA): Ik ben sociaaldemocraat in hart en nieren. Solidariteit houdt voor mij daarom niet op bij de grens. Sterker nog, solidariteit houdt voor mij niet eens op bij de Europese grens. Ik vind dat wij dat tot ons door moeten laten dringen. Dat is het doel waarvoor ik de politiek in ben gegaan. Dat betekent Europa voor mij.

Wij voeren discussies over een nieuw verdrag, maar wij moeten ons realiseren dat er ook nu een verdrag is, namelijk het Verdrag van Nice. Als er geen nieuw verdrag komt, is er dus ook geen paragraaf dierenwelzijn. Dat was namelijk een van de paragrafen die in de grondwet waren opgenomen. Dat was het eerste verdrag ooit waarin een paragraaf is gewijd aan dierenwelzijn. Kom dus niet bij mij met de stelling: wij hebben tegen de grondwet gestemd omdat er geen aandacht was voor dierenwelzijn.

Ik ga er daarom van uit dat de politiek bij de discussie over het nieuwe verdrag helder maakt wat zij wil en wat door Europa en wat door Nederland moet worden geregeld.

De heer **Doesburg**: De echte voorzitter uit ons midden, de heer Waalkens, zal de bijeenkomst zo dadelijk afsluiten. Ik roep u op om gehoor te geven aan de uitnodiging om beneden nog

wat te drinken en met de Kamerleden van gedachten te wisselen. Het was mij een genoegen om in uw midden te zijn.

Mag ik een applaus voor de heer Waalkens, de voorzitter van deze commissie?

De heer **Waalkens**: Ik wil dat applaus natuurlijk doorgeven aan de uitstekende leiding van vanavond, die ons heeft geholpen om ons door de problematiek van Europa te ploegen. Hartelijk dank en applaus voor Johan Doesburg en alle medewerkers die zich drie slagen in de rondte hebben gewerkt om de hele karavaan rollende te houden!

Wij hebben jullie de gelegenheid gegeven om een mening te ventileren over de stellingen die wij als kapstok hebben gebruikt. Wij hebben de Kamerleden gevraagd om daarnaar te luisteren. Ik denk dat wij in die opzet zijn geslaagd. Wij kunnen nu constateren dat het hier heel anders ging dat in Groningen. Voor ons is het leuk om de regionale diversiteit te leren kennen.

Dit is een unieke gelegenheid voor onze representatieve democratie. Onze representatieve democratie is op zoek naar nieuwe wegen en nieuwe instrumenten, zoals het referendum. Vanmiddag is het referendum gepresenteerd door de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid. Zo zijn we op zoek naar een nieuwe inhoud voor onze democratie. Ook met deze unieke setting geven we daaraan vorm en inhoud. We gaan overigens niet alleen in deze vorm uit het Huis van Thorbecke: op 25 juni komt er bijvoorbeeld een volwaardig debat in het provinciehuis van Arnhem over de reconstructie van de zandgebieden; dat is een volwaardig debat, waar ook de ministers en Kamerleden komen, en waar moties kunnen worden ingediend. Dat is dus een volwaardig debat buiten de Kamer, in de regio, met u, om samen te spreken in een politiek debat. Ik denk dat dit nu ook is losgebarsten over Europa. We hebben een politiek debat over Europa nodig.

Ik dank u voor uw bereidheid om hiernaartoe te komen. De luisteraars en kijkers bedank ik ook. Met de resultaten van vanavond hebben we ons grondig voorbereid op het debat van 20 juni in de Kamer. Nogmaals, hartelijk dank!

Sluiting 22.07 uur.